

Nr. 4

XX aastakäik

1939

JURIIDILINE AJAKIRI

Õ I G U S

TOIMETUS:

R. Räägo
peatoimetaja

E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, H. Kadari, J. Kleesment, A.-T. Kliimann, E. Maddisoo, A. Mägi, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots.

S I S U.

Artiklid.

- Taimsalu, Bruno: Välislepingute kehtestamismenetlus . . . 145
Ein, E.: Pärimisõigus Tsiviilseadustiku eelnõus. 177

Arutlused.

- Tjutrjumov, I.: Simuleeritud õigustoimingutest 188

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

- Kas õpetaja, kes on omal palvel vabastatud teenistusest, on õigustatud kolme kuu jooksul rahatasu saama? 191

Tsiviilosakond:

- Kas võib Administratiiv-sissenõudmise seaduse § 9 alusel koostatud maksuvõla nõudelehe põhjal kinnistada maksuvõlg- lase kinnisvarale kohtuliku hüpoteegi? 192

Välislepingute kehtestamismenetlus.

Bruno Taimsalu.

(Järg.)

§ 5. Välislepingute sõnastamine. Enne välislepingu sõlmimisele asumist töötatakse välja vastav välislepingu kava, millela pole üldse mõeldav välislepingu sõlmimine. Välislepingu kava väljatöötamine, ehk nagu seda tavaliselt nimetatakse — välislepingu läbirääkimine (*négociation du traité*)⁸¹ esineb mitmesuguste menetluste sarjana, kusjuures üksikud toimingud ja nende järjestus on erinevad peaaegu kõigis välislepingutes. Välislepingu kava väljatöötamise kohta on võimatu püstitada üldisi reegleid, kuna ühtede või teiste vahendite kasutamine välislepingu kava väljatöötamisel on tingitud vastavast olukorrast⁸².

Käsitades välislepingu kava väljatöötamist kokkuvõtlikult, võib tähendada niipalju, et mõnel juhul võib see esineda väga lihtsana. Nimelt, kui, lähtudes rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise soodustamise põhimõttest⁸³, võetakse sõlmitava välislepingu aluseks mõni varemini-sõlmitud leping, millega tekib olukord, kus mitmel, erinevate riikidega sõlmitud välislepingul on sõna-sõnalt ühtiv sõnastus. Seda võime panna tähele näit. kurjategijate väljaandmise lepingute, kon-

⁸¹ Vt. Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 305 jj.; Bittner, *op. cit.*, lk. 152 jj.; Basdevant, *Recueil*, 15, lk. 546 jj.; *Dictionnaire Diplomatique III, Négociation des Traités; ib.*, II, lk. 205 jj.; Calvo, *Dictionnaire manuel de diplomatique et de droit international*, 1885, lk. 274 j.; Genet, *op. cit.*, II, lk. 379 jj.

⁸² Bittner, *op. cit.*, lk. 152: „Ein bestimmtes Schema des Verhandlungslaufs lässt sich nicht geben. Dieser gestaltet sich je nach den besonderen Umständen.“ Samuti Calvo, *op. cit.*, lk. 274: „Le mode de négocier varie suivant les usages et les circonstances, suivant l'importance de la question qu'on traite et du but qu'on se propose d'atteindre.“

⁸³ Vt. Liiklemise- ja transiidiororganisatsiooni Alalise juriidilise komitee vastav esitis — *Journal Officiel*, 1930, 12, lk. 1856.

sulaarkonventsioonide, laeva mõõtkirjade tunnustamise deklaratsioonide jt. juures⁸⁴.

Teistel juhtudel võib välislepingu kava väljatöötamine olla väga keeruliseks ülesandeks, millega toime tullakse üksnes mitmesuguste meetodite rakendamisega⁸⁵. Need meetodid on kas kirjalikud — välisministeeriumi sellekohane kirjavahetus teiste riikide vastavate asutistega või välislepingu kava väljatöötamist juhtiva rahvusvahelise organisatsiooni, asutise või ühinguga, või suulised — riikide volinikkude konverentsidel⁸⁶. Samuti võidakse välislepingu kava väljatöötamine usaldada mõnele ekspertide komisjonile⁸⁷ või mõnele rahvusvahelisele organisatsioonile või asutisele⁸⁸.

Mis puutub Rahvasteliidu hoolet sõlmitavate kollektiivlepingute ja rahvusvaheliste töökonventsioonide kavadesse, siis nende väljatöötamise juures püütakse eriti silmas pidada asjaolu, et nimetatud kollektiivlepingud leiaksid kehtestamist võimalikult suurema arvu riikide juures. Et siin on võimalused lahkuminekuks lepingu kava suhtes palju suu-

⁸⁴ Eriti on püütud ühtlaselt sõnastada kolme Balti riigi omavahelisi kahepoolseid lepinguid. Nii on ühtlase sõnastusega Eesti-Leedu (RT 1922, 6, 4), Eesti-Läti (RT 1922, 7, 5) ja Läti-Leedu (vt. Albat, Recueil des principaux Traités conclus par la Lettonie avec les Pays Etrangers, 1930, lk. 579 jj.) konsulaarlepingud; samuti Eesti-Leedu (RT 1923, 42, 39), Eesti-Läti (RT 1923, 42, 38) ja Leedu-Läti (vt. Albat, *op. cit.*, lk. 139 jj.) kurjategijate väljaandmise ja kohtuliku abiandmise lepingud.

⁸⁵ Vt. tähtsamate riikidevaheliste läbirääkimiste kirjeldusi Genet, *op. cit.*, III, lk. 37 jj.; Satow, *op. cit.*, II, lk. 1 jj.; Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 250 jj.

⁸⁶ Välislepingu kava väljatöötamine võib toimuda ka ainult kirjalikult või ainult suuliselt. Kuid mõlemaid meetodeid kasutatakse ikka kumulatiivselt „...en ce sens que les initiatives les plus sérieuses et les propositions les plus importantes sont déposées par écrit, mais qu'une discussion orale les accompagne généralement. Au demeurant, on dresse toujours par écrit un procès-verbal plus ou moins étendu de toutes les discussions...“ Dict. Dipl., III, Négociations des Traités.

⁸⁷ Rahvasteliidu pakti ja Alalise Rahvusvahelise Kohtu põhikirja töötasid välja vastavad ekspertide komisjonid.

⁸⁸ Töökonventsioonide kavu töötab välja Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni büroo — vt. Janoulouff, Législation internationale du travail, Recueil, 51, lk. 529 jj. Rahvusvahelistest asutistest, kes on teotse nud välislepingute kavade väljatöötamisel, olgu nimetatud näit. Rahvusvaheline Kinoasjanduse Instituut, kes töötab välja Kasvatusliku iseloomuga filmide rahvusvahelise liikluse hõlbustamise konventsiooni kava — vt. La Société des Nations, ses fins, ses moyens, son oeuvre, 1938, lk. 73 jj., jt.

remad, siis tingib see asjaolu nende lepingute eriti hoolikat väljatöötamist, mispärast siin kavade väljatöötamiseks rakendatakse mitmesuguseid ekspertide komisjone, eelkonverentse, valitsusasutistele saadetavaid ankeete jne.⁸⁹, et küsimuse lahendamisel rahuldada võimalikult kõiki riike.

Välislepingute kava väljatöötamisel on lepingu kehtivuse seisukohalt puhttehniline tähtsus, üksnes kava väljatöötamise lõppakt, millega välislepingu kava tunnistatakse vastu võetuks — lõplikult väljatöötatuks, reastub olulise toiminguna välislepingute kehtestamismenetluses. Selle aktiga antakse välislepingule kindel sõnastus, mispärast seda nimetame välislepingu sõnastamiseks, lülitades sellega välislepingute kehtestamismenetlusest välja välislepingu kava väljatöötamise ehk nn. läbirääkimise puhttehnilised toimingud.

Üldiselt asutakse seisukohale, et välislepingu kava väljatöötamine ehk läbirääkimine lõpeb välislepingu allakirjutamisega, s. o. sõlmimisega⁹⁰. Kuid tegelikult on nii välislepingu sõnastamine eespool-esitytavad mõttes ja välislepingu sõlmimine kaks eri akti. See järeldub eeskätt sellest, et välislepingu läbirääkimiste lõppemise ja välislepingu tegeliku sõlmimise vahel on sageli lühem või pikem ajavahemik⁹¹. Samuti esineb küllalt juhtumeid, kus välislepingu kava töötatakse küll välja, kuid välislepingut ei sõlmita. Rahvusvahelises praksises esineb terve rida kollektiivlepinguid, millede kava on vastu võetud vastava konverentsi poolt, kuid lepingule allakirjutamiseks on jäetud avatuks lepingus määratud ajavahemik⁹², mis asjaolu samuti tõendab välislepingu sõlmimise ja sõnastamise aktide erinevust.

⁸⁹ Rahvasteliidu erikomisjoni aruanne Rahvasteliidu hoolet sõlmivate konventsioonide allakirjutamise ja ratifitseerimise viivitamise kohta valitsuste poolt, — vt. *Journal Officiel*, 1930, 6, lk. 598 jj.; vt. ka Haagi 1930. a. Rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise konverentsi sooviavaldus nr. 6 uue konverentsi eeltööde tegemiseks — *ibid.*, lk. 606 j.

⁹⁰ *Basdevant*, *Recueil*, 15, lk. 574.

⁹¹ *Bittner*, *op. cit.*, lk. 170: „Die Vorlage des Verhandlungsergebnisses vor Unterzeichnung lässt oft eine vorläufige Beglaubigung durch die Unterhändler beider Teile notwendig erscheinen, damit die beiderseitigen Regierungen die Sicherheit haben, wirklich den von den Unterhändlern einvernehmlich festgestellten Wortlaut des Entwurfs vor sich zu haben.“ — Kuid põhjuseks võib olla ka asjaolu, et välisleping sõnastati lihtvoliniku poolt, kellel puudus volitus välislepingu sõlmimiseks.

⁹² Näit. Rahvusvaheline oopiumikonventsioon, RT 1930, 51, 323, oma

Eriti ilmekalt esineb välislepingute sõnastamine sõlmimisest erineva aktina nende välislepingute juures, millede sõnastamist toimetavad ühed volinikud ja sõlmimist teised, näiteks välislepingu parafeerimine ühe voliniku poolt ja sõlmimine teise voliniku poolt⁹³. Samuti võivad teatavale kollektiivlepingule alla kirjutada ka nende riikide volinikud, kes ei olnud esindatud kollektiivlepingu sõnastamist toimetaval konverentsil⁹⁴. Veelgi ilmekam on erinevus välislepingu sõnastamise ja välislepingu sõlmimise vahel siis, kui sõnastamist toimetavad rahvusvahelised organisatsioonid ja välislepingu sõlmimist riikide volinikud. Nii sõnastati Alalise Rahvusvahelise Kohtu põhikiri⁹⁵ Rahvasteliidu Nõukogu poolt Rahvasteliidu pakti art. 14 alusel, kuna riikide volinikude poolt kirjutati alla protokoll, milles tunnustati siduvaks põhikirjas sisalduvaid norme⁹⁶. Samuti sõnastas Rahvasteliidu Täiskogu Alalise Rahvusvahelise Kohtu põhikirja muudatusi, kuna riikide volinikud kirjutasid alla üksnes vastavale protokollile⁹⁷. Rahvasteliidu Täiskogu teostab ka teiste välislepingute sõnastamist, mis peale heakskiitmist Täiskogu poolt avatakse otseselt allakirjutamiseks riikide volini-

art. 33 alusel oli avatud allakirjutamiseks 30. septembrini 1925. Vt. ka Rahvusvaheline konventsioon tollivormaliteetide lihtsustamiseks, RT 1930, 3, 17, art. 23; Rahvusvaheline konventsioon rahavõltsimise vastu võitlemiseks, RT 1930, 60, 45, art. 20; Rahvusvaheline konventsioon automobiilide liikumise kohta, RT 1928, 4, 23, art. 17, jt.

⁹³ Vrd. Bittner, *op. cit.*, lk. 172.

⁹⁴ Vt. Rahu huvides raadiolevi kasutamise rahvusvaheline konventsioon, RT 1938, 35, 301, art. 8, mille kohaselt võivad konventsioonile alla kirjutada kõik Rahvasteliidu liikmed, vaatamata sellele, kas nad olid esindatud vastaval konverentsil või mitte, ja konverentsil esindamata Rahvasteliidu mitteliikmed, kellele saadeti konventsiooni ärakiri.

⁹⁵ RT 1922, 96/97, 78.

⁹⁶ Vrd. Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 305 j.; Eesti tunnistas Alalise Rahvusvahelise Kohtu jurisdiktsiooni sunduslikuks vastava deklaratsiooniga 29. juunist 1922, RT 1922, 96/97, 79, samuti kui näit. Taani 11. detsembrist 1925 ja Belgia 25. septembrist 1925, Recueil des Traités de la S. d. N., 39, lk. 165.

⁹⁷ Alalise Rahvusvahelise Kohtu Põhikirja revideerimisprotokoll, RT 1930, 35, 215 p. 1: „Allakirjutajad, olles tarvilikult volitatud, lepivad kokku valitsuste nimel, keda nad esindavad, teha Alalise Rahvusvahelise Kohtu põhikirjas muudatusi, mis märgitud käesoleva protokollis lisas ja mis moodustavad Rahvasteliidu Täiskogu 14. septembri 1929. a. resolutsiooni eseme.“

kele, nagu näiteks Protokoll vahekohtu klauselite kohta⁹⁸. Ka teised rahvusvahelised organisatsioonid võivad teostada välislepingute sõnastamist sõltumatult sõlmimisest osavõtva-
test riikide volinikest, nende seas näiteks Õhusõidu korraldamise konventsiooniga loodud Rahvusvahelise Õhusõidu Komisjon⁹⁹. Nimetatud komisjoni pädevusse kuulub otsustada muuhulgas Õhusõidu korraldamise konventsiooni artiklite muudatuste riikidele vastuvõtmiseks esitamise üle, vaatamata sellele, kas muudatus on algatatud komisjoni enese või mõne lepinguosalise riigi poolt. Otsustades jaatavalt mõne esitatud muudatuste kava suhtes, teostab R. Õ. K. vastava lepingu sõnastamist.

Ka meie siseõigus teeb vahet välislepingu sõnastamise ja sõlmimise vahel. Nii Riigikaitse rahuaegse korralduse seaduse alusel esitatakse riigikaitseks vajalikkude välisriikidega sõlmilavate lepingute kavad Riigikaitse Nõukogule seisukoha võtmiseks¹⁰⁰. Nimetatud välislepingute kavad sõnastatakse Välisministeeriumi poolt ning alles pärast Riigikaitse Nõukogu vastavat seisukohavõttu võidakse asuda välislepingu sõlmimisele.

Sõnastamis- ja sõlmimisaktide vaheteo tähtsus seisab selles, et, nagu nähtub eeltoodust, välislepingu sõnastamisest osavõtt ei tähenda alati sõlmimisest osavõttu ning vastupidi — mõne välislepingu sõlmija ei ole veel selle sõnastaja. Teiselt poolt on välislepingu sõnastamisel see oluline tähtsus, et sõnastamisega hakkavad kehtima välislepingu need normid, mis korraldavad välislepingu sõlmimist, määrates riike, kes võivad lepingule alla kirjutada, ja tähtpäeva, milleni võidakse alla kirjutada. Nii hakkas kehtima kohe peale sõnastamist Rahvasteliidu Täiskogu poolt Alalise Rahvusvahelise Kohtu põhikirja ja revideerimisprotokolli järgmine norm: „Käesolev protokoll, mille prantsus- ja ingliskeelne tekst on võrdselt autentset, esitatakse allakirjutamiseks kõigile 16. detsembri 1920. a. protokollile, millele Alalise Rahvusvahelise Kohtu põhikiri juurde lisatud, allakirjutanud riikidele kui ka Ameerika Ühendriikidele“¹⁰¹.

⁹⁸ RT 1929, 57, 403; vrd. ka Basdevant, Recueil, 15, lk. 597 j.

⁹⁹ RT 1937, 94, 762, art. 44.

¹⁰⁰ RT 1938, 29, 234, § 33 p. 3.

¹⁰¹ RT 1930, 35, 215, p. 2.

Välislepingud sõnastatakse tavaliselt konverentsi otsusega, mis saabub konverentsist osavõtjate hääletamisega vastavalt konverentsi töökorrale. Vähem esinevaks viisiks on nn. välislepingute parafeerimine¹⁰², mille teostamise kohta koostatakse samuti protokoll või parafeerimist toimetavad volinikud märgivad oma lühendatud allkirjad välislepingu tekstile¹⁰³.

§ 6. Välislepingute sõlmimine. Välislepingu sõnastamisele järgnevatks toiminguks välislepingute kehtestamismenetluses on välislepingute sõlmimine. Kui varemini välislepingu sõlmimine oli oluliselt tähtsaks momendiks välislepingu kehtivuse suhtes¹⁰⁴, siis tänapäeval välislepingu sõlmimine ei ole muud kui akt, mille sooritamiseega kehtestatakse sõnastatud välislepingu neid norme, mis näevad ette tingimusi, millede täitumisel välisleping hakkab kehtima, ning toiminguid, millede sooritamiseega toimingut sooritanud riik muutub välislepingu-osaliseks¹⁰⁵.

Nii hakkavad välislepingu sõlmimisega alati kehtima välislepingu need normid, mis määravad välislepingu ajalise kehtivuse alguse, määrates kindlaks selle täpse tähtpäeva¹⁰⁶ või, enamikul juhtudel, seades välislepingu ajalise kehtivuse sõltuvusse teatud tingimustest, näit. ratifikatsioonikirjade vahetamisest kahepoolsete välislepingute puhul ja teatava arvu riikide ratifikatsioonikirjade hoiustamisest mitmepoolsete välislepingute puhul¹⁰⁷. Samuti hakkavad välislepingu

¹⁰² Strupp, Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie, 1925, II, lk. 653: „Ist der Vertragstext selbst fertiggestellt, so dass nur die Unterschriften fehlen, so heisst er „paraphiert“.“

¹⁰³ Vrd. Bittner, *op. cit.*, lk. 171 jj.

¹⁰⁴ Kuna riigi tahteavaldus lepingu suhtes loeti teostunuks allakirjutamisega — vt. Bittner, *op. cit.*, lk. 4 jj.; Basdevant, Recueil, 15, lk. 427 jj.

¹⁰⁵ Vt. Nisot, La force obligatoire des traités signés, non encore ratifiés; Journal du droit international (Clunet), 1930, juillet-octobre, lk. 878 jj.; Dict. Dipl., Ratification des Traités, Quelle est la force obligatoire d'un traité signé mais non ratifié?

¹⁰⁶ Näit. Raadiolevi Euroopa konventsioon, RT 1934, 106, 839, art. 13: „Käesolev konventsioon ja sellele lisatud kava astuvad jõusse 15. jaanuaril 1934 kell 00.01 (Greenwichi kellaeg).“

¹⁰⁷ Eesti-Läti-Leedu ühtlustatud veksliseaduse konventsioon, RT II 1938, 2, 5, art. 5: „Käesolev konventsioon jõustub kolme kuu möödumisel päevast, mil kolme lepinguosalise ratifikatsioonikirjad deponeeriti Leedu välisministeeriumis.“

sõlmimisega kehtima kõik need välislepingu normid, mis korraldavad välislepingu ratifitseerimist, eriti norm, mis kirjutab riikidele ette välislepingu ratifitseerimise¹⁰⁸; siis normid, mis määravad riike või rahvusvahelisi asutisi, kelle juures peab toimuma ratifikatsioonikirjade hoiustamine, või kohta, kus peab toimuma ratifikatsioonikirjade vahetamine, samuti ajavahemikku, mille kestel peab toimuma kas ratifitseerimine või sellest teatamine¹⁰⁹.

Kuid mõningail juhtudel on välislepingu sõlmimisel välislepingu kehtivuse suhtes suurem tähtsus — nimelt, kui kogu välislepingu kehtivus seatakse sõltuvusse välislepingu sõlmimisest¹¹⁰, mis lepingutehniline võte põhjustab meie kehtiva siseõiguse juures välislepingu kehtestamistoimingute paratamatut ümberpaiknemist. Nimetatud juhtudel on sõlmimisakt riigi ühepoolse tahteavalduse väljendajaks välislepingu suhtes, mis pärast välislepingu kinnitust, milleta siseõiguse kohaselt ei saa olla kehtivat välislepingut, tuleb sooritada enne säärase välislepingu sõlmimist¹¹¹. Sealjuures tuleb sõlmitav välisleping esitada kinnitamiseks lõplikult väljatöötatud kujul, s. o. peale välislepingu sõnastamist, välja arvatud VRKS § 5 määratud välisministri poolt sõlmitavad välislepingud, millede suhtes tavaline kinnitus ratifitseerimise näol on asendatud nõusoleku andmisega vabariigi presidendi poolt. Vabariigi presidendilt viimati-nimetatud välislepingute sõlmimiseks nõusoleku saamiseks piisab sõlmitavas välislepingus sisalduvate põhimõtete esitamisest, sest säärased välislepingud esinevad praksises trafaretsel kujul.

Kui sõlmimisest sõltuvusse seatud kehtivusega välislepingu sõlmimist ei ole võimalik lahutada ajaliselt selle sõnastamisest, mis asjaolu takistab välislepingu kinnitamise

¹⁰⁸ Eesti-Saksa kaubandus- ja laevandusleping, RT 1929, 37, 279, art. 29: „Käesolev leping... kuulub mõlemalt poolt ratifitseerimisele.“

¹⁰⁹ Näit. Eesti-Läti-Leedu ühtlustatud veksliseaduse konventsioon, art. 5: „Ratifikatsioonikirjad deponeeritakse Leedu Välisministeeriumis 30. juunil 1938“ või näit. Eesti-Soome Kaubandus- ja laevanduslepingu 1930. a. lisakokkuleppe lõpp-protokoll, RT 1930, 25, 141: „Mõlemad valitsused kohustuvad läbi viima käesoleva kokkuleppe kinnitamise oma maa seadusandlike kodade poolt 1-seks aprilliks 1930. a.“

¹¹⁰ Näit. Eesti ja Belgia-Luksemburgi Majandusliidu kaubanduse ja transferdi kokkulepe, RT 1938, 12, 97, art. 10: „Ta jõustub allakirjutamise päeval...“

¹¹¹ Vt. lähemalt § 7.

sooritamist enne sõlmimist ja säärase välislepingu jõustumist vastavalt oma eeskirjadele¹¹², siis peab välislepingut sõlmiv erivolinik hoolitsema selle eest, et välislepingusse võetaks klausel, mille kohaselt selle kehtivus Eesti suhtes seatakse sõltuvusse ikkagi välislepingu hilisemast ratifitseerimisest¹¹³. Seda on võimalik teostada kahepoolsete välislepingute ja veel sõnastamata mitmepoolsete välislepingute, mitte aga kollektiivlepingute juures. Sõlmides sääraseid kollektiivlepinguid, millede kehtivus on seatud sõltuvusse sõlmimisest ja mis siseõiguse kohaselt kuuluvad ratifitseerimisele, on erivolinikul võimalik seda teha üksnes vabariigi presidendi hilisema ratifitseerimise reservatsiooniga, mille kohaselt nimetatud välisleping ei hakka, vaatamata oma vastavale normile, Eesti suhtes kehtima enne kui ta on vabariigi presidendi poolt ratifitseeritud¹¹⁴.

Sõlmimisest sõltuvusse seatud välislepingute hulka kuuluvad ka need välislepingud, mis sisaldavad välislepingu esialgselt kehtestamise klauseli¹¹⁵. Nimetatud välislepingud, mis korraldavad peamiselt riikidevahelisi kaubanduslikke küsimusi, sisaldavad kõigepealt normi, mis korral-

¹¹² Sest siseõiguse kohaselt ei ole ükski välisleping kehtiv vastava kinnitusega. Siiski on säärane siseõiguse rikkumisega sõlmitud välisleping kehtiv, kui vastaspool oli jõustumise suhtes sõlmimisakti sooritamisega heas usus — vt. Beckett, *op. cit.*, Recueil, 50, lk. 262 jj.

¹¹³ Vt. näit. Eesti ja Suurbritannia kokkulepe pakside vahetamiseks pakipostiga, RT 1938, 9, 61, art. 44: „Käesolev kokkulepe jõustub 1-sel kuupäeval sel kuul, mis järgneb kahe kuu möödumisele päevast, mil Eesti Vabariigi Valitsus teatab Suur-Briti ja Põhja-Iiri Ühendatud kuningriigi valitsusele kokkuleppe ratifitseerimisest Eesti Vabariigi Presidendi poolt...“ Vrd. ka Eesti-Itaalia kaubanduse ja sellega ühenduses olevate maksete korraldamise kokkulepe, RT 1936, 86, 683, art. 15; Eesti-Saksa kokkulepe uimastavate ainete sisse-, välja- ja tagasiveo kohta, RT 1927, 57, 67, art. 4; Eesti kaubanduslikud lepingud Prantsusega, mitmesugused noodid, deklaratsioonid jne.

¹¹⁴ Vt. näit. volikiri nr. 684, 11. veebruarist 1932, milles sisaldub tingimus: „...sous réserve de l'approbation dudit accord par l'Assemblée d'Etat d'Estonie.“ Reservatsioonide kohta lepingute suhtes üldse vt. Genet, *op. cit.*, III, lk. 458 jj.; Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 312 jj.; Brierly, *op. cit.*, lk. 210 jj.; Podesta Costa, Les réserves dans les traités internationaux; Revue de droit international, 1938, lk. 1 jj.; Hudson, Reservations to multipartite international instruments, *i. American journal of International Law*, 1938, April, lk. 330 jj.

¹¹⁵ Vt. sääraste lepingute kohta Kraus, *op. cit.*, lk. 358 jj.

dab välislepingu ratifitseerimist ja seab välislepingu kehtivuse sõltuvusse ratifikatsioonikirjade vahetamisest — nagu tavalisedki lepingud, kuid peale selle sisaldavad need välislepingud ka teise normi, mille kohaselt välisleping „... võetakse esialgselt käsitamisele juba enne ratifikatsioonikirjade vahetamist...“¹¹⁶. Seega on siin oluliseks aktiks välislepingu kehtivuse suhtes sõlmimine, sest see on käesoleval juhul välislepingut tegelikult kehtestavaks aktiks¹¹⁷. Säärase välislepingu kehtivust enne ratifitseerimist ei tule vaadelda esialgsena selles mõttes, nagu kehtiks välisleping osaliselt¹¹⁸ või nagu oleks ta kehtejõult nõrgem, kui peale ratifikatsioonikirjade vahetamist, vaid selles mõttes esialgne, et säärase, pärast sõlmimist kehtestunud ja veel ratifitseerimata välislepingu kehtivus tühistub selle lepinguosalise suhtes, kes millegi pärast jätab välislepingu normides ettenähtud ratifitseerimise sooritamata.

Et nimetatud esialgselt kehtestamise klauselit sisaldavate välislepingute kehtivus sõltub eeskätt sõlmimisest, siis on nende välislepingute suhtes kohaldatavad samad põhimõtted nagu sõlmimisest sõltuvusse seatud välislepingute kohta üldse. Kui säärast klauselit sisaldav välisleping kuulub siseõiguse kohaselt ratifitseerimisele, siis vajab ta oma kehtivuseks vabariigi presidendi vastavat kinnitusakti enne voliniku poolt sõlmimist, sest meie siseõigus ei eralda üldisest välislepingute kehtestamisest esialgselt kehtestamise klauselit sisaldavate välislepingute kehtestamist, nagu teeb seda näit. Saksa riigiõigus¹¹⁹. Samuti siis, kui vabariigi presidendi kinnitusakti pole võimalik sooritada enne säärase välislepingu sõlmimist, tuleb välisleping sõnastada nii, et ka tema esialgne

¹¹⁶ Eesti-Saksa kaubavahetuse kokkuleppe lisakokkulepe, RT 1935, 108, 891, art. 3, sama Eesti-Saksa vastastikuse kaubavahetuse teine lisakokkulepe, RT 1936, 92, 727, art. 2, jt.

¹¹⁷ See põhimõte on eriti selgelt väljendatud Eesti-Prantsuse kaubanduskonventsiooni, RT 1937, 95, 765, art. 35: „Käesolev konventsioon jõustub 15. päeval pärast ratifikatsioonikirjade vahetamist. Siiski on kõrged lepinguosalsed kokkuleppinud konventsiooni esialgselt kehtima panna arvates 1. detsembrist 1937. Sel kuupäeval ta asendab 15. märtsi 1929. a. konventsiooni ja selle täiendused.“

¹¹⁸ Kui mitte välislepingu esialgne kehtestamine ei käi *expressis verbis* üksnes lepingu mõne osa kohta.

¹¹⁹ Vt. Kraus, *op. cit.*, lk. 359.

kehtivus Eesti suhtes oleks seatud sõltuvusse vabariigi presidendi hilisemast kinnitusest¹²⁰.

Riigikaitse rahuaegse korralduse seaduse § 33 p. 3 kohaselt annab vabariigi president Riigikaitse Nõukogule seisukoha võtmiseks välisriikidega sõlmitavate, riigikaitseks vajalikkude välislepingute kavad. Mida mõista „seisukohavõtmise“ all, on raske määrata, kuid igal juhul ei seo Riigikaitse Nõukogu seisukoht vabariigi presidenti, sest PS § 101, omistades vabariigi presidendile välislepingute sõlmimise õiguse, ei näe otseselt ette selle õiguse kitsendamist tavaliste seadustega, nagu sama § teeb vabariigi presidendile ratifitseerimisõiguse omistamisel.

Tavaliselt toimub välislepingute sõlmimine allakirjutamisega¹²¹ vastavate riikide täisvolinikkude poolt. Sealjuures pole nõutav, et allakirjutamine kõigi sõlmimisest osavõtjate poolt toimuks üheaegselt¹²². Välislepingu sõnastamisel lepitakse kokku aja suhtes, kui kauaks jäetakse sõlmitav välisleping avatuks allakirjutamiseks, kuid esineb ka välislepinguid, kus allakirjutamist pole üldse ajaliselt piiratud. Varem tehti nii rahvusvahelises praksises kui ka teoorias teravat vahet nn. originaarsete allakirjutajate ja hilisemate allakirjutajate vahel, kusjuures esimeste all mõisieti neid riike, kelle täisvolinikud kirjutasid välislepingule alla üheaegselt kohe peale selle sõnastamist vastaval konverentsil. Tänapäeval, mil välislepingu suhtes riikide tahteavaldust ei loeta üldiselt teostunuks allakirjutamisega, vaid ratifitseerimisega, kaotab see vahetegu igasuguse mõtte. Nii võib hilisem allakirjutaja teostada välislepingu ratifitseerimist varem kui mõni originaarne allakirjutaja, millega ka välislepingu tema suhtes hakkab varemini kehtima kui viimase suhtes.

¹²⁰ Mõningaid näiteid sääraste klauselite kohta: Eesti-Prantsuse 1929. a. Kaubanduskonventsioon, RT 1929, 44, 318, art. 42: „Käesolev konventsioon ratifitseeritakse ja ratifikatsioonikirjad vahetatakse Pariisis. — Prantsuse Valitsus on nõus teda maksuma panema, Prantsuse seadusandluse poolt temale antud võimu põhjal, kaheksa päeva pärast seda, mil talle teatati Eesti Riigikogu kinnitamisest. Sel tähtpäeval asendab ta 7. jaanuaril 1922. a. konventsiooni.“ — Eesti-Soome kaubandus- ja laevanduslepingu lisakokkulepe, RT 1934, 78, 650, art. 6: „Siiski on lepitud kokku, et käesolev kokkulepe võidakse ka varem esialgselt maksuma panna, niipea kui mõlemate maade valitsustel selleks avaneb seaduslik võimalus...“

¹²¹ Lepingute allakirjutamise tehnilise teostamise kohta vt. Genet, *op. cit.*, III, lk. 426 jj.; Bittner, *op. cit.*, lk. 173 jj.

Viimased aastakümned rahvusvahelise õiguse arengus on toonud kaasa murrangu ka lepingute sõlmimise tehnikasse. Tänapäeval esineb rida välislepinguid, mis ei ole sõlmitud allakirjutamisega, vaid vastuvõtmisega vastaval konverentsil. Nii toimus Rahvusvaheliste tüliküsimuste rahulikult lahendamise üldakti¹²³ sõlmimine Rahvasteliidu Täiskogus vastavasisulise otsuse vastuvõtmisega, mille konstateerimiseks nimetatud aktile kirjutasiid alla üksnes Täiskogu esimees ja peasekretär, mitte aga sõlmimisest osavõtnud riikide volinikud¹²⁴. Samuti toimub nn. töökonventsioonide sõlmimine vastaval Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni konverentsil¹²⁵ konventsiooni vastuvõtmisega. Kuigi nimetatud konventsioone võetakse Tööorganisatsiooni konverentsil vastu kui „projets de Convention“¹²⁶, on konverentsi vastuvõtuakt sõlmimisaktiks¹²⁷, mitte aga lihtsalt sõnastusaktiks¹²⁸, sest töökonventsiooni vastuvõtmisega kehtestatakse konventsiooni neid norme, mis korraldavad konventsiooni jõustumist ühe lepinguosalise suhtes kui ka üldse. Kõik töökonventsioonid kuuluvad ratifitseerimisele neid kehtestavate riikide poolt, kuigi üldiselt mõistetakse ratifitseerimise all riigipea akti voliniku poolt sõlmitud lepingu kinnitamiseks. Töökonventsioonide ratifitseerimist vaadeldakse aga erandina

¹²² Nii Eesti ja Suurbritannia kokkulepe pakkide vahetamiseks pakipostiga kirjutati Eesti poolt alla 21. juulil 1937 ja Suurbritannia poolt 14. detsembril 1937. — Kollektiivlepingutele hilisemat allakirjutamist nimetatakse „la signature différée“ — vt. Basdevant, Recueil, 15, lk. 594 jj.

¹²³ RT 1931, 50, 386.

¹²⁴ Vt. selle akti vastuvõtmise kohta ka Verdross, Völkerrecht, lk. 74.

¹²⁵ Vt. menetluse kohta lähemalt Janouloff, Législation internationale du travail, Recueil, 51, lk. 561 jj.; Scelle, l'Organisation internationale du Travail et le Bureau international du Travail, 1930; Hiitonen, La compétence de l'Organisation internationale du Travail, 1929, jt.

¹²⁶ Versailles' lepingu art. 405. Kuid säärane „projet de Convention“ on siiski lepingu kava *sui generis*, nagu seda väljendab Janouloff, *op. cit.*, lk. 571.

¹²⁷ Kaasik, *op. cit.*, lk. 77: „Konverents arutab kõiki esitatud küsimusi ja püüab anda neile lahendust kas rahvusvaheliste lepingute sõlmimise teel või soovitude abil.“ Ja lk. 78: „Töökonverentsil vastu võetud leping on rahvusvaheline sobimus...“

¹²⁸ Sellel seisukohal asub Bittner, *op. cit.*, lk. 171.

sellest üldisest reeglist¹²⁹, mis erand on niisama palju õigustatud, kui seisukoht, et töökonventsioon sõlmitakse töökonverentsil vastuvõtmisega, millele järgneb üldreeglipärane ratifitseerimine konventsiooni kehtestavate riikide poolt¹³⁰. Kui veel arvesse võtta seda asjaolu, et töökonventsiooni ratifitseerinud riigid ei jää seotuks mitte Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni suhtes, vaid omavahel¹³¹, siis tuleb töökonventsiooni vastuvõtmist töökonverentsil pidada paratamatult välislepingu sõlmimiseks. Vastasel korral kujutaks Rahvusvaheline Tööorganisatsioon rahvusvahelist tööseadusandlikku kogu, milleni ta tänapäeval veel siiski arenenud ei ole¹³². Veel toimub välislepingute sõlmimine vastuvõtmisega Rahvusvahelises Õhusõidu Komisjonis Õhusõidu korraldamise konventsiooni lisade A-G eeskirjade muutmiseks, mis muutused hakkavad kehtima, kui „...Rahvusvaheline Õhusõidu Komisjon on sellest teatanud kõigile lepinguosalistele riikidele“¹³³.

Välislepingute sõlmimine vastuvõtmisega konverentsil on lihtsustamisele suunatud lepingute sõlmimise tehnika arengu tulemuseks. Varemini toimus mitmepoolsete lepingute sõlmimine sel teel, et iga riik sõlmis kõigi teiste sõlmimisest osavõtjatega samasisulisi kahepoolseid lepinguid¹³⁴. Kollektiivlepingud, millede sõlmimisest võtab osa arvukas

¹²⁹ Vt. näit. Scelle, *op. cit.*, lk. 494: „...il ne s'agissaient plus en réalité de conventions ni de ratifications, mais bien de textes émanant d'un organe supranational, parfaits en eux-même dès leur vote et leur dépôt, mais dont la force exécutoire exigeait l'adhésion des Gouvernements des Etats Membres.“

¹³⁰ Vrd. Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 306: „...ainsi une conclusion (signature) de la convention, intervenant à la conférence même ou plus tard, ne sera plus nécessaire avant qu'elle puisse être ratifiée, dès lors qu'il y aura en un vote de l'organe de la collectivité des nations.“ Seega vastuvõtmine konverentsil asendab täielikult allakirjutamise. Nii Janoulouff, *op. cit.*, lk. 538, arvab: „Le Traité de paix a écarté la traditionnelle procédure diplomatique de la signature par des plénipotentiaires, pour la remplacer par un vote à la majorité des deux tiers en une conférence...“

¹³¹ Vt. Le Fur, *Le développement historique du droit international*, Recueil, 41, lk. 585.

¹³² Vt. Janoulouff, *op. cit.*, lk. 568 jj.

¹³³ Õhusõidu korraldamise konventsioon, RT 1937, 94, 763, art. 35. — Vrd. Le Fur, *op. cit.*, lk. 587.

¹³⁴ Vt. Basdevant, Recueil, 15, lk. 554.

kogu riike, tõid enesega paralamatult kaasa eelnimetatud menetluse lihtsustamise selles mõttes, et mitmepoolset lepingut hakati sõlmima ühele tekstile allakirjutamisega lepingu sõlmimisest osavõtjate poolt. Tänapäeval on mindud veelgi samm kaugemale — asendades lepingule allakirjutamise selle vastuvõtmise poolt hääletamisega¹³⁵. Samuti on mõningatel konverentsidel asendatud seni üldiselt kehtinud ühehäälelisuse põhimõtte häälteenamuse põhimõttega. Nii töökonventsioonid, samuti ka Õhusõidu Korraldamise konventsioonilisade A—G muudatused vajavad vastuvõtmiseks ainult $\frac{2}{3}$ hääle üldarvust.

Välislepingute sõlmimisest ei järeldu tänapäeval kohustus ratifitseerimiseks¹³⁶, küll aga kohustus sõlmitud välislepingu esitamiseks riigi vastavale organile ratifitseerimiseks, mis kohustus eriti ilmekalt esineb töökonventsioonide juures. Töökonventsioone on kohustatud esitama riigi vastavatele organitele ratifitseerimiseks ka nende riikide valitsused, kelle volinikud on hääletanud konventsiooni vastuvõtmise vastu¹³⁷.

§ 7. Välislepingute kinnitamine. PS § 4 alusel kehtivad rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud eeskirjad õigusliku korra lahutamatu osadena. Seejuures ei tule üldtunnustatud eeskirjade all mõista mitte kõigi rahvusvahelise õiguse subjektide poolt tunnustatud norme, vaid eeskätt just neid norme, mis on tunnustatud Eesti poolt. Seega ei saa Eestis kehtida ükski rahvusvahelise õiguse norm, kui ta pole Eesti

¹³⁵ Vt. säärase arengu kohta lähemalt Le Fur, *op. cit.* lk. 583 jj. peatükk „Apparition en droit international d'une technique législative nouvelle“.

¹³⁶ Nii näit. VI Pan-Ameerika konverentsil vastuvõetud konventsioon lepingute kohta art. 4: „Le refus de ratifier un traité est un droit des Etats Contractants et ne doit pas être considéré par les autres Parties Contractantes comme un acte inamical.“ — Vt. Urrutia, *op. cit.*, lk. 195; vt. ka Strupp, *op. cit.*, lk. 374 jj.; Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 328 j.; jt. — Vastupidi Genet, *op. cit.*, III, lk. 436: „...L'Autorité responsable doit ratifier si elle n'a aucune raison valable de ne pas le faire.“

¹³⁷ Versailles' lepingu art. 402 kohustab iga Tööorganisatsiooni liiget hiljemalt $1\frac{1}{2}$ aasta jooksul peale täiskogu istungi lõppu esitama seal vastuvõetud konventsioon kinnitamiseks riigi vastavatele organitele. Vt. ka Janouloff, *op. cit.*, lk. 535 jj.; Scelle, *op. cit.*, lk. 492 jt.

poolt tunnustatud, sest vastasel korral ei oleks säärane norm üldtunnustatud eeskirjaks¹³⁸.

Ka välisleping kui rahvusvahelise õiguse norme loov instrument ei kehti Eestis ilma vastava Eesti-poolse tunnustamiseta. Säärane tunnustamine välislepingu suhtes võib toimuda vaiklikult või formaalse aktiga¹³⁹. Viimane juhtum on sagedamini esinevamaks mooduseks välislepingu kehtestamisel, kusjuures vastavat formaalset akti nimetame välislepingu kinnitamiseks.

Välislepingu kinnitamine on olulisemaks aktiks välislepingu õigusliku toime aluseks oleva riigi ühepoolse tahteavalduse kujundamisel selles mõttes, et ilma vastava kinnitamiseta ei saa olla kehtivat välislepingut, kuid mitte selles mõttes, nagu sõltuks välislepingu kehtivus tema kinnitamisest. Rahvusvahelises praksises esineb küllalt juhtumeid, kus kinnitatud välislepingul puudub kehtivus, sest ei ole sooritatud toimingut, millest on seatud sõltuvusse välislepingu kehtivus¹⁴⁰.

Meie siseõiguse kohaselt on välislepinguid kinnitavaks organiks vabariigi president, kes teostab välislepingute ratifitseerimist PS § 101 ja välislepingutega liitumist VRKS § 6 alusel, mis norm laiendab eeskirjad ratifitseerimise teostamise kohta ka välislepingutega liitumisele. Kuid PS § 101 kohaselt kuuluvad välislepingud enne kinnitamist vabariigi presidendi poolt Riigikogu eelkinnitusele, mis üldreeglis on jäetud võimalus seadusega teha erandeid, määrates välislepingute liike, „...millised ei kuulu enne ratifitseerimist Riigikogu kinnitamisele või millede kinnitamine toimub erikorras“¹⁴¹.

¹³⁸ Vt. lähemalt PS § 4 tõlgendamise kohta Piip, *op. cit.*, lk. 33 j.

¹³⁹ Piip, *op. cit.*: „...seks, et rahvusvaheline õigus võiks siseõigusena kehtima hakata, peab ta tegelikult muutuma siseõiguseks, kas selge eriseaduse või vaikiva tunnustamise (aktsepteerimise) kaudu.“ — Vt. ka Riigikohtu otsused Pärnu linnavalitsus *c.* Pärnu Krediidühisus, 28. veebruarist 1921, ja J. Kollist *c.* Pärnu linnavalitsus, 7. maist 1925, välislepingute vaikliku tunnustamise kohta.

¹⁴⁰ Vt. Piip, *op. cit.*, lk. 219.

¹⁴¹ Põhiseadust väljatöötava Rahvuskogu esimese koja komisjonis rõhutati, et „...kõnesolevat laadi seadus on oma loomult riigipea võimupiire laiendav ja seetõttu ei saa kuuluda dekreedioiguse alla (Hansen, I, 3, 38)“. — Vt. Rahvuskogu üldkoosoleku juhatuse väljaanne — Põhiseadus ja Rahvuskogu, 1937, lk. 201.

Riigikogu eelkinnitusele alluvad igal juhul kõik riigi piire muutvad välislepingud, kuna PS § 102 teise lõike kohaselt võidakse riigipiire muuta ainult PS muutmiseks ettenähtud korras kinnitatud välislepingutega¹⁴²; kõik rahulepingud PS § 132 neljanda lõike kohaselt¹⁴³, samuti kõik välislepingud, mis sisaldavad uusi rahanduslikke koormisi riigile, loovad uusi koormisi või majanduslikke kohustusi kodanikele või muudavad nende omandiõiguslikku seisukorda või personaalstatuuti välismaal¹⁴⁴. Loendatud tunnuseid omavad välislepingud alluvad Riigikogu eelkinnitusele igal juhul, teised välislepingud ainult siis, kui siseõigus ei ole neid välislepinguid sellest vajadusest vabastanud. Samuti alluvad Riigikogu eelkinnitusele need välislepingud, mis mõnes oma normis nõuavad välislepingu kinnitamist rahvaesinduse poolt¹⁴⁵ ja Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni poolt vastu võetud töökonventsioonid 'Versailles' lepingu art. 405 alusel¹⁴⁶.

Välislepingute eelkinnitus toimub Riigikogu sellekohase otsusega, mis tehtud vastavalt PS § 94 ja 95 sättele, kusjuures vabariigi president võib nõuda üksikute välislepingute eelkinnituse otsustamist Riigikogu üldkoosolekul¹⁴⁷. Riigipiire muutvate välislepingute eelkinnitus teostub aga Põhiseaduse muutmiseks ettenähtud korras¹⁴⁸, s. o. kahe üksteisele järgneva Riigikogu koosseisu poolt tehtud otsusega¹⁴⁹.

¹⁴² Vt. Anderkopp, Riigikogu, i. koguteos Põhiseadus ja Rahvuskogu, lk. 334: „Riigipiiride muutmise võib ja peab sündima aga erilises korras, nagu see on ette nähtud Põhiseaduse muutmise kohta (§ 102), mille kohaselt Riigikogu enne küsimuse lõplikku otsustamist peab rahva poolt uuesti valitama, et rahvas sellise tähtsa lepingu kohta saaks valimiste kaudu oma seisukohta avaldada.“

¹⁴³ Keevesk, Eesti välislepingud ja siseõigus, i. „Varamu“, 1939, 3, lk. 307, leiab, et PS näeb ette *expressis verbis* eelkinnituse nõude Riigikogu poolt üksnes rahulepingute suhtes.

¹⁴⁴ VRKS § 2.

¹⁴⁵ Vt. § 3.

¹⁴⁶ Vt. lähemalt Janouloff, *op. cit.*, lk. 538 jt.

¹⁴⁷ PS § 102.

¹⁴⁸ *Ibid.*

¹⁴⁹ PS § 147. Siinkohal tuleb juhtida tähelepanu PS § 98 kolmanda lõike eeskirjadele, mille kohaselt välislepinguisse puutuvad küsimused ei saa tulla otsustamisele rahvahääletuse korras, mispärast riigipiire muutva välislepingu eelkinnituse saamiseks ei ole rakendatavad PS § 148, 149 ja 150.

Välislepinguid esitab Riigikogule eelkinnituse andmiseks Vabariigi Valitsus, „...mitte Vabariigi President, mis annab ka Vabariigi Valitsusele vahendi mõjuavaldamiseks lepingute sõlmimisel, mida teostab Vabariigi President“¹⁵⁰. On ilmne, et Vabariigi Valitsus peab informeerima vabariigi presidenti igast Riigikogule eelkinnituse andmiseks esitatavast välislepingust, sest vastasel korral ei saaks vabariigi president otsustada küsimust, kas on vajalik välislepingu eelkinnituse otsustamine Riigikogu üldkoosolekul või mitte. Seega tuleb ülalnimetatud PS normis, mille kohaselt välislepinguid Riigikogule eelkinnitamiseks esitab Vabariigi Valitsus, näha analoogilist normi PS § 92-le, mille kohaselt Vabariigi Valitsusel on seaduste algatamise õigus vabariigi presidendi teadmisel¹⁵¹. Riigi piire muutvaid välislepinguid, millele eelkinnitus teostub põhiseaduse muutmiseks ettenähtud korras, esitab Riigikogule vabariigi president, analoogiliselt PS § 146-ga. Et Riigikogu annab välislepingutele eelkinnituse otsuse näol, siis ei ole siin kohaldatav vabariigi presidendi dekreedandlus¹⁵². Riigikogu eitava otsuse korral, s. t. Riigikogu eelkinnituseta, ei saa vabariigi president sooritada oma vastavat kinnitusakti. Kuid jaatav Riigikogu otsus, s. o. kui välislepingu suhtes on teostatud eelkinnitus, ei kohusta vabariigi presidenti välislepingu kinnitamiseks, välja arvatud töökonventsioonid, millede puhul Riigikogu vastav otsus kohustab vabariigi presidenti kinnitama Riigikogu poolt vastuvõetud konventsiooni¹⁵³.

VRKS § 3 kohaselt on vabariigi presidendil õigus riik-

¹⁵⁰ Piip, Vabariigi Valitsus, i. Põhiseadus ja Rahvuskogu, lk. 323. — Siinjuures ei tarvitseks jätta tähele panemata PS § 42, mille kohaselt Vabariigi Valitsusel on võimalus „mõju avaldada“ iga vabariigi presidendi poolt välislepingute alal tehtud otsuse suhtes.

¹⁵¹ Põhiseadus ja Rahvuskogu, lk. 255: „Samuti soovitati (Rahvuskogu komisjonis) kustutada norm, et seaduste algatamine valitsuse poolt sünnib riigipea teadmisel, leides, et see on iseenesest arusaadav (Piip, II, 6).“ Samuti on iseenesest arusaadav, et Vabariigi Valitsus esitab välislepinguid Riigikogule vabariigi presidendi teadmisel.

¹⁵² PS § 99.

¹⁵³ Scelle, *op. cit.*, lk. 492: „...si le parlement se prononce en ce sens, l'exécutif perd le privilège qui lui appartient d'ordinaire en matière de ratification, c'est-à-dire la compétence discrétionnaire de ratifier ou non: il est tenu d'envoyer à Genève cette ratification...“; Janouloff, *op. cit.*, lk. 539 jj.

likel kaalutlusil kinnitada ilma Riigikogu eelkinnitusega, „...kuid ära kuulates enne Riigivolikogu ja Riiginõukogu vastavate komisjonide või nende ühise vastava komisjoni seisukoha... välislepinguid, mis üldkorras kuuluvad Riigikogu kinnitamisele“. Et siin on tegemist eelkinnituse selle erikorraga, mida mainib PS § 101, võimaldades seadusega määrata välislepingute liigid, millede eelkinnitus toimub erikorras, siis on ka siin vabariigi president seotud vastavate komisjonide otsusega, võides vaid jaatava otsuse korral asuda välislepingu kinnitamisele¹⁵⁴. Välislepingute liigid, mille eelkinnitus võib, kuid ei tarvitse toimuda erikorras, on VRKS § 3 kohaselt: lähtajalised tariifilised kaubanduslikud lepped, liidulepingud, koostöö- ja konsultatsioonilepingud, mittekallaletungilepingud, neutraliteedilepingud, abiandmis- ja garantiilepingud, vahekohtu- ja lepituslepingud, „...nii-võrd kui pole teisiti määratud mõne muu eriseadusega“¹⁵⁵. Et vabariigi presidendil on õigus riiklikel kaalutlusil kinnitada erikorras eelkinnituse saanud välislepinguid, siis on ilmne, et otsustamine, kas mõne nimetatud välislepingu eelkinnitus peab toimuma üldkorras või erikorras, kuulub täielikult vabariigi presidendi suvaõigusse¹⁵⁶. Ka see asjaolu näitab, et Vabariigi Valitsusel on võimatu esitada välislepinguid Riigikogule, informeerimata sellest vabariigi presidenti, sest vastasel korral puuduks vabariigi presidendil võimalus kasutada oma suvaõigust välislepingutele erikorras eelkinnituse saamiseks.

Vastava eelkinnitusega võib vabariigi president kinnitada välislepinguid, millede liigid on loendatud VRKS § 2, kuivõrra nad „...ei sisalda uusi rahanduslikke koormusi riigile, ei loo uusi koormusi või majanduslikke kohustusi kodanikele ega muuda nende omandiõiguslikku seisukorda ega presonaalstatuuti välismaal“, ja välislepinguid, mis puutu-

¹⁵⁴ VRKS § 3 tekst: „...ära kuulates enne Riigivolikogu ja Riiginõukogu vastavate komisjonide või nende ühise vastava komisjoni seisukoha...“ võib viia arvamusele, et nimetatud komisjonide otsused ei ole siduvad vabariigi presidendile — vt. näit. K e e v e s k, *op. cit.*, lk. 309; kuid ainult seoses PS § 101-ga saame tsiteeritud seadusnormi õige mõtte.

¹⁵⁵ VRKS § 3.

¹⁵⁶ Vt. vastav Riigikohtu otsus „riiklike huvid“ mõiste kohta, Gr ün t h a l, Riigikohtu Tsiviilosakonna otsuseid 1938, 1939, lk. 73 jj.

vad riigikaitse, Riigikaitse rahuaegse korralduse seaduse § 18 p. 3 alusel. Siinjuures tuleb märkida, et VRKS § 3 loendatud välislepingud, mis üldkorras alluvad Riigikogu ja erikorras Riigikogu vastavate komisjonide eelkinnitusele, võivad esineda samuti riigikaitse puutuvate lepingutena, näit. sõjaline abiandmisleping, millest nad üldnimetatud seaduse § 18 p. 3 alusel ei vaja üldse Riigikogu eelkinnitust. Otsustavaks momendiks, kas mõni säärane leping kuulub kehtestamisele VRKS § 18 p. 3 või VRKS § 3 korras, on konkreetjuhul see asjaolu, kas säärane leping esitati peale sõnastamist Riigikaitse Nõukogule seisukoha võtmiseks või ei¹⁵⁷. Kui seda tehti, siis on tegemist riigikaitse puutuva lepinguga, mis ei vaja Riigikogu eelkinnitust, eitaval korral vajab säärane leping kehtestamiseks kas Riigikogu või Riigikogu komisjonide eelkinnitust.

Vabariigi presidendi kinnitus toimub tavalise otsusega, millele annavad kaasallkirja peaminister ja välisminister¹⁵⁸ ning riigikaitse puutuvate välislepingute kinnitamisel ka sõjavägede ülemjuhataja või sõjavägede juhataja¹⁵⁹. VRKS § 4 kohaselt vabariigi president ratifitseerib välislepinguid kahes eksemplaris valmistatud aktiga, mille täpne tekst on samas paragraafis ette nähtud ja mille üks eksemplar hoitakse alal Välisministeeriumi arhiivis. Nimetatud akti teksti järgi võib otsustada, et siin on tegemist nn. ratifikatsioonikirjaga, millega teatakse välislepingu ratifitseerimisest vabariigi presidendi poolt. Nimetatud akt ei saa olla ühtlasi vabariigi presidendi kinnitamisotsuseks peaministri ja välisministri kaasallkirjata — nendega varustatult tuleks valmistada peale säärase kahes eksemplaris valmistatud akti ka analoogiline ratifitseerimiskiri, mis on määratud kas vahetamiseks või hoiustamiseks, sest Valitsemise korraldamise seaduse § 15 kohaselt hoitakse säärase akti üks eksemplar alal Riigikantseleis ja teine VRKS § 4 kohaselt Välisministeeriumis. Seega tuleb asuda seisukohale, et vabariigi presidendi kinnitusotsus on erinev VRKS § 4 nimetatud ratifitseerimiskirjast ka välislepingute ratifitseerimise korral, mis seisukohale asus ka meie esialgne praksis, avaldades välislepinguid „Riigi Tea-

¹⁵⁷ Riigikaitse rahuaegse korralduse seaduse § 33 p. 3.

¹⁵⁸ PS § 42.

¹⁵⁹ PS § 134.

lajas“ koos vabariigi presidendi kinnitusotsusega¹⁶⁰. Esialgse praktilise muutmine VRKS § 4 vormilise ratifikatsioonikirja kasutamiseks ratifitseerimisotsusena osutub ebaotstarbekaks juhul, kui mõne siseõiguse kohaselt ratifitseeritava välislepingu kehtivus ei sõltu ratifitseerimisest, sest ka säärasel juhul tuleks valmistada sageli mahukaks kujunev ratifikatsioonikiri, kuigi seda praktiliselt ei oleks vaja¹⁶¹.

Välislepingute kinnitamisest eraldab rahvusvaheline õigus ratifitseerimist ja välislepingutega liitumist. Kui varem esines ratifitseerimine ainsa kinnitamismuutmisena, mis pärast ratifitseerimist ka välislepingutega liitumist¹⁶², siis tänapäeval teostatakse liitumisakt ratifitseerimisest täiesti sõltumatult, olles avaldatava õigusliku tagajärje poolest viimasega võrdne: nii ratifitseerimis- kui ka liitumisakti teostamise tagajärjeks on nende kinnitatava välislepingu kehtestamine lepingut kinnitava riigi suhtes¹⁶³. Seepärast käsitabki meie siseõigus nii ratifitseerimist kui ka liitumist ühtlaselt, seades nende aktide sooritamisele vabariigi presidendi poolt võrdsed kitsendused Riigikogu eelkinnituse nõudmisega¹⁶⁴.

Ratifitseerimise all mõistetakse üldiselt täisvolinike poolt sõlmitud lepingu hilisemat kinnitust¹⁶⁵, mis määratelu kohaselt ratifitseerimine järgneb lepingu sõlmimisele ja teostatakse ainult nende lepingute suhtes, millede sõlmimisest on võtnud osa vastavad täisvolinikud. Kuid välislepingu hilisem ratifitseerimine, mis järgneb välislepingu sõlmimisele, muu-

¹⁶⁰ Vt. näit. RT II 1938, 3, 14; RT II 1938, 4, 17; RT II 1938, 6, 23; RT II 1938, 7, 24; RT II 1938, 11, 29; RT II 1938, 11, 30; edasi esineb vaid märke ratifitseerimise aja kohta.

¹⁶¹ Näit. Eesti ja Šveitsi kaubanduslik protokoll, RT II 1938, 11, 29, mis oma artikli 5 kohaselt jõustub tema heakskiitmisele Eesti Vabariigi Valitsuse ja Šveitsi Konföderatsiooni Liidunõukogu poolt järgneva kuu esimesel päeval, ei vaja kehtestamiseks ratifikatsioonikirjade vahetamist ja ratifitseerimist vabariigi presidendi otsusega nr. 111, mitte VRKS § 4 toodud tekstilise aktiga.

¹⁶² Vt. Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 361.

¹⁶³ Transiidi vabaduse konventsioon, RT 1925, 1/2, art. 6: „...Pärast seda hakkab konventsioon maksma iga osalise kohta üheksakümmend päeva peale ratifikatsioonikiri või liitumise teadaande kättesaamist.“

¹⁶⁴ VRKS § 6.

¹⁶⁵ Vt. Bittner, *op. cit.*, lk. 233 jj.; Satow, *op. cit.*, II, lk. 272 jj.; Cavaglieri, *op. cit.*, lk. 520 jj.; Genet, *op. cit.*, III, lk. 435 jj.; Basdevant, *op. cit.*, lk. 574 jj.; Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 317 jj.; jt.

tub mõningatel juhtudel asjatuks. Nimelt juhul, kui vabariigi president sõlmib isiklikult Riigikogu eelkinnitusele mittealluva välislepingu¹⁶⁶, samuti juhul, kui vabariigi president on andnud erivolituse Riigikogu eelkinnitusele mittealluva ning sõlmimisest sõltuvusse seatud kehtivusega välislepingu sõlmimiseks¹⁶⁷. Neil juhtudel on välislepingu sõlmimisele järgnev ratifitseerimine vabariigi presidendi poolt varemini sooritatud aktide kordamine ning säärane hilisem ratifitseerimine ei avalda enam mingit mõju sõlmimisega kehtestunud välislepingu kehtivusele. Teiselt poolt on ilmne, et sõlmimisest sõltuvusse seatud kehtivusega välislepinguid sõlmiv täisvolinik väljendab sooritatava aktiga riigi tahteavaldust välislepingu suhtes, mispärast riigi tahteavaldus välislepingu kinnituse ja eventuaalse eelkinnituse näol peab olema teostunud enne selle akti sooritamist. Seepärast tuleb asuda seisukohale, et meie seadusandlus ei kasuta mõistet „ratifitseerimine“ mitte ainult sõlmimisele järgneva välislepingu kinnitamise tähistamiseks, vaid mõistab selle all täisvolinikkude poolt sõlmitud või sõlmitava välislepingu kinnitamist üldse.

Nagu eespool juba märgitud, kinnitab vabariigi president välislepinguid vastava otsusega. Enne sõlmimist antav kinnitus antakse tavaliselt koos vastava täisvolituse andmisega peale välislepingu sõnastamist. Ainult välisministri poolt üldvolituse alusel sõlmitavate välislepingute suhtes tuleb anda vastav kinnitusotsus eraldi aktina, sest siin ei ole kinnitust erivolituse andmisega¹⁶⁸. Mis puutub eelkinnitusse, siis rakenduvad siin kõik vastavad eeskirjad, mis korraldavad eelkinnitust üld- kui ka erikorras.

Asudes säärasele seisukohale siseõiguses kasutatava ratifitseerimise mõiste suhtes, tuleb selgitada VRKS § 5 mõte, mis vabastab osa välislepinguid vabariigi presidendi ratifitseerimisest, asendades nimetatud akti igakordse nõus-

¹⁶⁶ Vt. Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 321. jt.

¹⁶⁷ Strupp, *op. cit.*, lk. 375: „Il va sans dire que la signature et la ratification peuvent coïncider, si les traités sont conclus par des chefs d'Etat dont les pouvoirs ne sont restreints par aucune disposition du droit interne. Mais ce cas est rare, et il n'y a ici qu'une coïncidence de fait, licite aussi bien que là où d'autres négociateurs concluent un traité entrant en vigueur au moment de sa signature, même conforme à une délégation spéciale donnée aux plénipotentiaires.“

¹⁶⁸ Volituste andmist käesolevas kirjutises eriti vaadeldud pole.

oleku andmisega. Et ka nõusoleku andmine sõlmimiseks on oma iseloomult kinnitusakt, siis oleks piisanud nende välislepingute vabastamisest Riigikogu eelkinnitusest, kuid et siseõigus on need välislepingud *expressis verbis* vabastanud ratifitseerimisest, seega ka enne sõlmimist antavast kinnitusest, siis tuleb nõusoleku andmise all mõista erilist kinnitust, mille saamiseks vabariigi presidendilt ei ole vaja esitada välislepingut sõnastatud kujul, vaid mõningaid välislepingus sisalduvaid põhimõtteid. Ainult säärane võib olla VRKS § 5 mõte — nimetatud normi tõlgendamine osa välislepingute suhtes kinnitusakti kaotava normina oleks vastuolus PS vastavate eeskirjadega. Pealegi teeb VRKS § 5, määrates ratifitseerimisele mittekuuluvaid välislepinguid, asjatu viite rahvusvahelisele tavaõigusele. Asjatu selles mõttes, et positiivses rahvusvahelises õiguses pole võimalik määrata kindlaks üldist rahvusvahelist normi — ka mitte tavaõiguslikku, mis vabastaks osa riikidevahelisi lepinguid ratifitseerimisnõudest¹⁶⁹, ja teiseks, kui esinekski säärane norm, siis kehtiks see välislepingute kehtestamismenetlust korraldavas normistikus PS § 4 alusel ka nimetatud seaduse viiteta vastavale normile¹⁷⁰. VRKS § 5 sätteid tuleb seepärast võtta üksnes siseõigusiiku normina, mis purgiva loendiga määrab välislepingute

¹⁶⁹ Hõlpsam on jõuda just vastupidisele tulemusele: rahvusvaheline õigus nõuab kõigi täisvolinikkude poolt sõlmitud lepingute ratifitseerimist. Nii VI Pan-Ameerika konverentsil vastuvõetud konventsioon lepingute kohta ütleb oma artiklis 5 järgmist: „Les traités ne constituent une obligation qu’après avoir été ratifiés par les Parties Contractantes, même si cette clause n’est pas contenue dans les pleins pouvoirs des négociateurs et ne figure pas dans le traité lui-même.“ — Vt. Strupp, *op. cit.*, lk. 374 j.; Urrutia, *op. cit.*, lk. 196. — Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 320 jj., loendab küll lepinguid, milliste juures „... la ratification est en fait inutile ou bien qu’elle retardait des décisions dont l’intérêt est pressant et l’urgence nécessaire,“ kuid neidki juhuseid ei saa arvata rahvusvahelise tavaõigusega ratifitseerimisele mitteallutatuteks, pealegi ei ühti neist ükski VRKS § 5 mainitutega. Samuti esineb rahvusvahelises praksises küllalt juhtumeid, kus nii protokollid, deklaratsioonid, nootidevahetused ja *modus vivendi*’d on allutatud riigipeade ratifitseerimisele. — Et nii sõlmimine kui ka ratifitseerimine on riigi tahteavalduse väljenduseks lepingute suhtes, siis sõltub see täielikult vastava riigi siseõigusest, kelle poolt, kuidas ja milliste aktide sooritamiselega loetakse riigi nimetatud tahteavaldus teostunuks.

¹⁷⁰ PS § 4 teine lõige: „Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud eeskirjad kehtivad Eestis õigusliku korra lahutamatu osadena.“

liike, mis ei kuulu ratifitseerimisele vabariigi presidendi poolt.

Nii loendab VRKS § 5 esmalt välislepingute liike nende välise vormi järgi — ratifitseerimisakti ei vaja välislepingud, mis sõlmitud protokollide, deklaratsioonide ja nootide vahetuse teel¹⁷¹, ja teiseks välislepingute liike korraldamisele tulevate küsimuste sisuliste tunnuste järgi — lepped viisumite kaotamise, konsulaarmaksude võtmise, piirikorrashoiu, piiritülide lahendamise ja üle piiri liiklemise kohta. Välisleping ei allu ainult siis vabariigi presidendi ratifitseerimisele, kui ta vastab nimetatud sisulistele kui ka vormilistele nõuetele. Nii näit. ei vaja viisumite kaotamise lepe ainult siis ratifikatsioonakti, kui ta on sõlmitud protokollina, deklaratsioonina või nootide vahetuse teel, vastasel korral allub ta ega üldreegli kohaselt ratifitseerimisele¹⁷². VRKS § 5 loendab ratifitseerimisele mittekuuluvate välislepingute sisuliste tunnuste sarjas ka nn. *modus vivendi*¹⁷³, mis nime kannavad ajutistena, mõne jooksva küsimuse korraldamiseks ettenähtud või hiljemini püsivama ja detailsema lepinguga asendamisele tulevad välislepingud. Seega ei ole *modus vivendi* mõiste määramisel oluline ei sisuline tunnus, sest *modus vivendi*ga võidakse korraldada kõiki välislepingutega korraldamisele kuuluvaid küsimusi, ega ka väline tunnus, sest *modus vivendi* ei esine välislepingu sõlmimise vormina, sest ta sõlmitakse tavaliselt nootide vahetuse teel. Kuid *modus vivendi* nimetamine sisuliste tunnuste sarjas põhjustab ka tema suhtes analoogilise põhimõtte rakendamist: *modus vivendi* on ainult siis vaba ratifitseerimisvajadusest, kui ta on sõlmitud protokollina, deklaratsioonina või nootide vahetuse teel¹⁷⁴. Arvestades kogu välislepingute kehtestamismenet-

¹⁷¹ Vt. nende lepingute vormide kohta Genet, *op. cit.*, III, lk. 509 jj., 530 jj.; Satow, *op. cit.*, II, lk. 215 jj.; Bittner, *op. cit.*, lk. 280 jj.; jt.

¹⁷² Kõik VRKS § 4 sisulisel alusel loendatud välislepingute liigid on loendatud ka sama seaduse § 2 punktides 13, 14 ja 15, millede kohaselt nimetatud lepingud kuuluvad ratifitseerimisele vabariigi presidendi poolt ilma Riigikogu eelkäiva kinnitamiseta. Kas nimetatud välislepingud kuuluvad ratifitseerimisele või ei, sõltub seega ainult nende välisest vormist: kui nad on sõlmitud protokollide, deklaratsioonide ja nootide vahetuse teel, siis ei kuulu nad ratifitseerimisele.

¹⁷³ *Modus vivendi* kohta üldse vt. Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 293; Genet, *op. cit.*, III, lk. 520 jj.; Satow, *op. cit.*, II, lk. 267 jj.

¹⁷⁴ Rahvasteliidus on seni registreeritud peale Eesti-Hispaania *modus*

lust korraldavat normistikku, leiame veel teisigi tingimusi välislepingute kehtestamiseks vabariigi presidendi ratifitseerimisaktita. VRKS § 5 määratud välislepingud selleks, et olla kehtivad ratifitseerimata, ei või olla rahulepingud¹⁷⁵, ei või muuta riigipiire¹⁷⁶, ei või sisaldada uusi rahanduslikke koormisi riigile, ei või luua uusi koormisi või majanduslikke kohustusi kodanikele ega või muuta nende omandiõiguslikku seisukorda ega personaalstatuuti välismaal¹⁷⁷.

Liitumise all mõistetakse rahvusvahelises õiguses teiste riikide poolt sõlmitud välislepingu kehtestamist¹⁷⁸. Mõningad vanemad autorid¹⁷⁹ teevad siinjuures vahet *adhaesio* ja *accessio* vahel, vastavalt liitumisel omandatavate õigustekohustuste ulatusele, kuid tänapäeval ei ole sääraseks vahe teoks alust. Lahkarvamuste vältimiseks nimetatud küsimuses mõned vanemad konventsioonid määravad otseselt kindlaks liitumise ulatuse, nagu näit. Berni revideeritud kirjanduse ja kunstiteoste kaitse konventsiooni art. 25: „Ühinemine toob täisõiguslikult kaasa ühinemise kõigi klauslitega ja osavõtu kõigist eesõigustest, mis käesolevas konventsioonis ette näh-

vivendi, RT 1935, 48, 172, mis oma artiklis XI näeb ette ratifitseerimise mõlema lepinguosalise poolt, veel järgmised *modus vivendi*'d: Tšiili-Prantsuse 22. maist 1931, Recueil des Traités, CXXIV, lk. 32 jj.; Hispaania-Ungari 2. jaanuarist 1935, *ib.*, CLXIV, lk. 106 jj., mis näevad samuti ette ratifitseerimise, ja Austria-Rumeenia, 30. augustist 1930, *ib.*, CXVIII, lk. 18 jj.; Itaalia-Norra, 25. augustist 1936, *ib.*, CLXXI, lk. 378 jj., ja Madalmaade ja Suurbritannia, 20. ja 30. juulist 1934, *ib.*, CLIV, lk. 306 jj., mis ei sisalda ratifitseerimisklauselit. Seega pole ka *modus vivendi* suhtes võimalik kõnelda rahvusvahelisest tavaõiguslikust normist, mis neid vabastab ratifitseerimisest, kui seda nõuab vastavate riikide siseõigus.

Nimetatud *modus vivendi*'dest on sõlmitud nootidevahetuse teel Eesti-Hispaania, Tšiili-Prantsuse, Austria-Rumeenia ja Madalmaade-Suurbritannia vahelised *modus vivendi*'d.

¹⁷⁵ PS § 132 alusel kuuluvad kõik rahulepingud enne ratifitseerimist Riigikogu kinnitamisele. Seega rahulepingute suhtes on ratifitseerimine oluliseks aktiks.

¹⁷⁶ PS § 102 teine lõige.

¹⁷⁷ VRKS § 2 alusel kuuluvad sääraseid norme sisaldavad välislepingud enne ratifitseerimist Riigikogu kinnitamisele, seega nõuab siseõigus nende välislepingute suhtes ratifitseerimist.

¹⁷⁸ Vt. liitumise kohta Basdevant, *op. cit.*, lk. 594 jj.; Scelle, *op. cit.*, lk. 459 jj.; Genet, *op. cit.*, III, lk. 453 jj.; Satow, *op. cit.*, II, lk. 280 jj.

¹⁷⁹ Näit. F. von Martens, *Völkerrecht*, 1883, lk. 409 j.; Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 360 jj.

tud¹⁸⁰. Liitumine on võimalik üksnes kehtiva välislepinguga, või alles pärast seda, kui kogu lepingu sõlmimise menetlus on lõppenud¹⁸¹. Samuti on liitumiseks vajalik kõigi lepinguosaliste nõusolek. Tavaliselt leiab see väljendust välislepingu ühes normis, mis lepinguid nimetatakse „lahtisteks“; kui liitumise võimalust välislepingus ette nähtud ei ole, siis toimub liitumine erilepingu alusel, milledest võiks nimetada siinkohal Ameerika Ühendriikide liitumist Alalise Rahvusvahelise Kohtu põhikirja korraldava protokolliga¹⁸². Mõne välislepinguga liitumine, samuti kui mõne välislepingu ratifitseerimine sõltub täielikult riikide vabast tahtest, kuid esineb siiski välislepinguid, millede liitumine on muutunud mõne kehtiva lepingu tõttu kohuslikuks¹⁸³.

Praksises esineb sageli juhtumeid, kus välislepingu kehtivus on seatud sõltuvusse sõlmitud välislepingu heakskiitmisest vastavate riikide valitsuste poolt¹⁸⁴. Selles asjaolus ei saa näha lõendust arvamusele, et ka riigivalitsused on rahvusvahelise õiguse poolt õigustatud välislepinguid kehtestama¹⁸⁵, sest rahvusvaheline õigus jätab selleks õigustatud organite määratelu riikide siseõigustele. Samuti ei saa igal üksikul juhul tõlgendada välislepingu tekstis kasutatud terminit „valitsus“ (le Gouvernement) säärased, et selle all tuleks mõista riigi siseõiguse poolt välislepinguid kehtestama õigustatud organeid, kas siis riigipead või riigivalitsust¹⁸⁶, sest mõnel juhul esineb välislepingutes riigivalitsuse

¹⁸⁰ RT 1927, 44, 41.

¹⁸¹ Nii näit. oli Rahavõltsimise vastu võitlemise rahvusvaheline konventsioon, RT 1930, 60, 415, vastaval konverentsil esindatud riikidele avatud allakirjutamiseks 31. detsembrini 1929 (art. 20) ja alates 1. jaanuarist 1930 võidi sellega liituda (art. 21).

¹⁸² RT 1930, 35, 216.

¹⁸³ Vt. Kohustusliku liitumise kohta lähemalt Scelle, *op. cit.*, lk. 460; Eesti suhtes vt. § 4.

¹⁸⁴ Eesti-Läti clearing-kokkulepe, RT 1935, 39, 373, art. 10: „Käesolev kokkulepe astub jõusse järgmisel päeval pärast seda, mil lepinguosalisel teatasid teineteisele tema heakskiitmisest oma valitsuse poolt.“ — Vt. ka Eesti-Läti kokkulepe piirist ülekäimise kohta, RT 1924, 57, art. 19; Eesti-Läti kokkulepe mõlema riigi kodanikkude ülepiiri liikumise kokkulepe, RT 1935, 96, 787; Eesti-Läti 10. aprilli 1936. a. kokkulepe, RT 1936, 62, 530 p. c; Eesti-Šveitsi kaubanduslik protokoll, RT II 1938, 11, 29, art. 5.

¹⁸⁵ Säärasedle järeldusele jõuab Bittner, *op. cit.*, lk. 58 jj.

¹⁸⁶ Säärast arvamust avaldab Basdevant, *op. cit.*, lk. 564 jj.

täpne põhiseaduslik nimetus¹⁸⁷. Üldnimetatud asjaolus tuleb näha vaid teatavat lepingutehnilist võtet, mis on tingitud püüdest lihtsustada välislepingu kehtestamismenetlust¹⁸⁸, kusjuures ei saa siiski mõelduda vastavate riikide siseõiguslikest nõudeist. Meie siseõiguse kohaselt ei saa Vabariigi Valitsuse heakskiitmine esineda välislepingu kinnitamisenä, s. o. riigi tahteavaldusena välislepingu suhtes, küll aga võib tal olla teatav tähendus enne sõlmimist vabariigi presidendi poolt kinnitatud välislepingute suhtes, kui nende kehtivus on seatud sõltuvusse riigivalitsuste heakskiitmisest; nimelt esineb siis Vabariigi Valitsuse heakskiitmine välislepingu suhtes poliitilise korrektiivina, võimaldades säärase välislepingu kehtestamise uut otsustamist. Kui aga välislepingu kinnitamist ei ole teostatud enne välislepingu sõlmimist, siis tuleb välisleping kinnitada tavalises korras vabariigi presidendi poolt, kuigi välislepingu kehtivus oma eskirjade kohaselt sõltub ainult Vabariigi Valitsuse heakskiitmisest¹⁸⁹. Säärasel juhul on Vabariigi Valitsuse heakskiitmise otsuseks otsus, millega esitatakse välisleping kinnitamiseks vabariigi presidendile.

§ 8. Välislepingute kinnitamisest teatamine. Välislepingu kinnitamisest kui riigi ühepoolse tahteavalduse teostamisest välislepingu suhtes teatatakse lepingut sõlminud teistele riikidele, et oleks võimalik konstateerida välislepingu õigusliku toime aluseks oleva riikide mitmepoolse tahteavalduse teostumist¹⁹⁰. Kui välisleping kinnitatakse enne sõlmimist, siis asendab kinnitamisest teatamist vastava täisvolituse alusel sooritatav sõlmimisakt; välislepingu sõlmimisele järgneva kinnitamise korral teostatakse erilist kinnitamisest teatamist tavaliselt välislepingus ettenähtud korras, millest siis on sea-

¹⁸⁷ Vt. Eesti-Šveitsi kaubandusliku protokollis art. 5.

¹⁸⁸ Säärase võtte kasutamine lihtsustab välislepingu kehtestamist, kui ühe lepinguosalise riigi siseõigus õigustab ka valitsust iseseisvalt lepinguid kehtestama.

¹⁸⁹ Vabariigi president ratifitseeris Eesti-Šveitsi kaubandusliku protokollis oma otsusega nr. 111, kuigi selle art. 5 kohaselt oli ette nähtud Vabariigi Valitsuse heakskiitmine välislepingut kehtestava aktina.

¹⁹⁰ Strupp, *op. cit.*, lk. 364: „Une déclaration de volonté ne peut être juridiquement relevante qu'au moment où elle parvient, conformément à son but, à la connaissance du destinataire de quelque façon que ce soit.“

tud sõltuvusse ka säärase välislepingu kehtivus välislepingut kinnitava riigi suhtes.

Ratifikatsioonikirjaga, mille vorm on meie siseõiguse poolt nähtud ette VRKS § 4 ning mille teine eksemplar hoitakse alal Välisministeeriumi arhiivis. Ratifikatsioonikirjale kirjutab tavaliselt alla vabariigi president kontrassigneerituna välisministri poolt¹⁹¹. Kahepoolsete välislepingute ratifikatsioonikirjade vahetamist välislepingus ettenähtud kohas, milleks meil kujunenud kombe kohaselt valitakse tavaliselt selle lepinguosalise riigi pealinn, kus on toimunud välislepingu sõlmimine¹⁹². Mitmepoolsete välislepingute suhtes toimetatakse riikide mitmepoolsete tahteavalduste konstateerimiseks ratifikatsioonikirjade hoiustamist¹⁹³ samuti välislepingus eneses ette nähtud kohas, milleks tavaliselt valitakse selle riigi valitsuse või välisministeeriumi asukoht, kus toimus välislepingu sõlmimine¹⁹⁴. Rahvasteliidu hoolet sõlmitavate kollektiivlepingute ratifikatsioonikirjad hoiustatakse Rahvasteliidu sekretariaadi arhiivis. Nii ratifikatsioonikirjade vahetamise kui ka hoiustamise kohta koostatakse vastav protokoll¹⁹⁵.

¹⁹¹ Vt. Fauchille, *op. cit.*, II, 3, lk. 324; teiste riikide ratifikatsioonikirjade näiteid vt. Satow, *op. cit.*, II, lk. 276 jj.; Genet, *op. cit.*, III, lk. 436 jj.

¹⁹² Nii Eesti-Saksa vastastikuse kaubavahetuse lisakokkulepe, RT 1935, 108, sõlmiti Tallinnas, ratifikatsioonikirjad vahetati Berliinis; teine lisakokkulepe, RT 1936, 92, sõlmiti Berliinis, ratifikatsioonikirjad vahetati Tallinnas.

¹⁹³ Varemini toimus ka mitmepoolsete välislepingu ratifikatsioonikirjade vahetamine, milleks tuli valmistada rida ratifikatsioonikirju. — Vt. Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 326 jj. Mõned vanemad kollektiivlepingud sisaldavad seepärast normi, mis näeb ette ratifikatsioonikirjade valmistamise ühes eksemplaris. Nii näit. Revideeritud Berni konventsioon kirjanduse ja kunstiteoste kaitse kohta, RT 1927, 44, 41, art. 28: „Ratifikatsioonikirjade vahetamiseks esitab iga lepinguosaline üheainsa akti, mis ühes teiste riikide omadega Helveetsia Konföderatsiooni valitsuse arhiividesse deponeeritakse.“

¹⁹⁴ Nii näit. Eesti-Läti-Leedu vaheline veksliseaduse ühtlustamise konventsioon, RT II, 1938, 2, 5, sõlmiti Kaunases ja ratifikatsioonikirjad hoitakse Leedu välisministeeriumis; Läänemere geodeetiline konventsioon, RT 1926, 86, 94, sõlmiti ja ratifikatsioonikirjad hoiustati Helsingis.

¹⁹⁵ Eesti-Läti-N. S. V. Liidu raudtee otseühenduse konventsioon, RT 1926, 44, 80, kehtivus oli seatud art. 12 põhjal sõltuvusse säärase proto-

Erijuhtudel on võimalik ratifitseerimisest teatada esialgselt ka telegraafi teel või välisministri vastava kirjaga, kui tehnilised takistused ei võimalda ratifikatsioonikirja kohest ärasaatmist. Kuid säärane võimalus peab olema välislepingus ette nähtud, nagu näit. Eesti ja N. S. V. Liidu ajutises postilepingus, mis võimaldas ratifitseerimisest teatamise „... diplomaatiliste deklaratsioonide vahetamise teel, missugustele Venemaa poolt välisasjade rahvakomissar ja Eesti poolt välisminister alla kirjutavad“¹⁹⁶.

Liitumisest teatatakse vastava liitumisteadaandega, millele ei ole nähtud ette kindlat vormi¹⁹⁷ — ainult mõningad kollektiivlepingud sisaldavad norme, mille kohaselt liitumisest teatatakse „kirjalikult“¹⁹⁸ või „diplomaatilisel teel“¹⁹⁹. Liitumisteadaanne antakse samasse kohta, kus toimub ratifikatsioonikirjade hoiustamine, ning selle saamisest teatatakse kõigile teistele lepinguosalistele kui ka teistele liituma kutsutud riikidele.

§ 9. Välislepingute avaldamine. Mõningate riikide vastava praktilise kohaselt asutakse rahvusvahelise õiguse teoorias seisukohale, et ratifitseeritud leping on kohuslik vaid rahvusvaheliõiguslikult, kuna siseõiguslikult vajavat lepingu oma kehtivuseks lepingu promulgeerimist — üldamist ja lepingu avaldamist riigi ametlikus väljaandes²⁰⁰. Seega tehakse vahet lepingu rahvusvahelisõigusliku ja siseõigusliku kehtivuse

kolli koostamisest: „Käesolev konventsioon... astub jõusse ratifitseerimise kirjade äraandmise protokollide kokkuseadmise kuule järgneva teise kuu esimesest päevast.“

¹⁹⁶ RT 1921, 27, 22, art. 12 teine lõige. — Säärase ratifitseerimisest teatamise kohta vt. ka Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 325 j.; Bittner, *op. cit.*, lk. 249 jj., jt.

¹⁹⁷ Vt. üksikuid näiteid S a t o w, *op. cit.*, II, lk. 282 jj.

¹⁹⁸ Näit. Berni konventsioon kirjanduse ja kunstiteoste kaitse kohta, RT 1927, 44, 41, art. 25: „Sellest ühinemisest teatatakse kirjalikult Helveetsia Konföderatsiooni valitsusele ja viimase poolt kõigile teistele.“

¹⁹⁹ Näit. Konventsioon sõjariistadega ja laskemoonaga kauplemise kontrolli kohta, RT 1923, 55/56, 70, art. 23: „Liitumine antakse diplomaatilisel teel Prantsuse Vabariigi Valitsusele teada...“

²⁰⁰ Vt. näit. Genet, *op. cit.*, III, lk. 442 jj.; Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 345 jj.; Ameerika Ühendriikide vastava praktilise kohta vt. Reiff, *The proclaiming of treaties in the United States, i. The American Journal of International Law*, 1936, 1, lk. 63 jj.

vahel, mis vahetegu pole aga kuidagi põhjendatud²⁰¹. Lepingu on vaid kaks olulist momenti — ta on kas kehtiv või on ta kehtetu²⁰², kuna on mõeldamatu, et rahvusvaheliselt kehtiv leping ei kehtiks ühtlasi ka siseõiguslikult. Meie välislepingute siseõigusliku ja rahvusvahelisõigusliku kehtivuse ühtluse kindlustab PS § 4, mille kohaselt rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud eeskirjad kehtivad õigusliku korra lahutamatu osadena. Kui on sooritatud siseõiguslikult nõutavad toimingud, jõustuvad välislepingud Eesti suhtes vastavalt nende eneste eeskirjadele.

Välislepingute täitmise²⁰³ eelduseks on nende sisu teatavaks tegemine õigussubjektidele, kelle käitumist välisleping normib²⁰⁴. Seepärast näebki VRKS § 7 ette välislepingute teksti avaldamise „Riigi Teataja“ eriosas, vabariigi presidendi vastava korralduse alusel. Seega seab siseõigus välislepingute avaldamise RT-s sõltuvusse vabariigi presidendi korraldusest ega nõua otseselt kõigi välislepingute avaldamist. Et RT on riigi ametlikuks väljaandeks, milles tulevad avaldamisele riigi üldkohuslikud aktid²⁰⁵, siis on ilmne, et RT-s tuleb igal juhul avaldada ka kõik üldkohuslikud välislepingud, eriti rahvusvahelised töökonventsioonid, sest vastasel korral ei kehtiks nende välislepingute suhtes PS § 4 teise lõike eeskiri seaduse resp. õigusliku korra mitteteadmisega vabandamise kohta²⁰⁶. RT-s avaldamata välislepingud tuleb siiski teha teatavaks riigiasutistele²⁰⁷, kelle pädevusse kuulub sääraste välislepingute rakendamine, samuti

²⁰¹ Vt. lepingu rahvusvahelisõigusliku ja siseõigusliku kehtivuse kohta Schoen, i. Strupp, Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie, II, lk. 658 jj.

²⁰² Strupp, *op. cit.*, lk. 362: „En vérité, le droit des gens ne connaît que deux termes opposés: validité ou nullité.“

²⁰³ Vt. Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 364 jj.

²⁰⁴ Scelle, *op. cit.*, lk. 452: „Le seul acte nécessaire de la part des autorités étatiques sera la publication, parce qu'il est indispensable de porter à la connaissance des sujets de droit intéressés, et notamment des fonctionnaires administratifs et judiciaires, le contenu de la règle de droit qui gouverne leurs compétences.“

²⁰⁵ Riigi Teataja seadus, RT 1938, 39, 350, § 1.

²⁰⁶ Vrd. Keevesk, *op. cit.*, lk. 312.

²⁰⁷ Genet, *op. cit.*, III, lk. 443: „Le traité secret... ne lie pas isolément les administrés car ils sont dans l'ignorance de la convention.“

mõningaile kodanikele, kellele avaldamata välisleping omistab õigusi-kohustusi²⁰⁸.

Vabariigi president annab tavaliselt oma korralduse välislepingu avaldamiseks RT-s koos vastava välislepingu kinnitusotsusega, mis juhul nimetatud otsus sisaldab märkuse: „Käesolevas otsuses tähendatud kokkulepe kuulub avaldamisele“²⁰⁹. VRKS § 5 alusel ratifitseerimisele mittekuuluvad välislepingud kuuluvad avaldamisele samas korras²¹⁰, mispärast sääraseid välislepinguid tuleb esitada vabariigi presidendile avaldamiskorralduse tegemiseks peale nende sõlmimist välisministri poolt.

Kuigi VRKS § 7 näeb ette välislepingute tekstide avaldamise RT-s, toimub mõningate välislepingute, nagu näit. viisumite kaotamiste jt. avaldamine välisministri teadaandega, milles lühidalt refereeritakse sõlmitud ja kehtestatud välislepingu sisu²¹¹. VRKS § 7 kohaselt toimub välisministri teadaande teel RT-s ainult teatamine välislepingute ratifitseerimisest ja jõustumisest, välislepingute uuendamisest, pikendamisest ja kehtivuse kaotamisest. Et VRKS § 7 esimese lõike alusel avaldatakse välislepingute tekstid vabariigi presidendi korraldusel ja märkusega ratifitseerimise aja kohta, siis näib olevat üleliigne sama §-i teise lõike norm, mille kohaselt välisminister avaldab eraldi teadaande välislepingu ratifitseerimise kohta, mispärast nimetatud norm võiks leida rakendamist vaid avaldamata välislepingute suhtes.

Tavaliselt avaldatakse välislepingud RT-s enne nende jõustumist. Ainult üksikutel juhtudel esineb sellest erandeid. Näit. Eesti-Madalmaade kaubanduslik kokkulepe jõustus oma art. 7 alusel 7. detsembril, kuid avaldati alles 13. detsembril 1938²¹². Meie senises rahvusvaheliste lepingute praksises esineb terve rida juhtumeid, kus kehtestatud välislepingud on jäänud avaldamata RT-s. Neist võiks nimetada esikohal

²⁰⁸ Nii näit. tehakse RT-s avaldamisele mittekuuluvad kontingentide nimekirjad siiski teatavaks vastavatele äriühingondadele neid huvitavas osas.

²⁰⁹ Vt. Vabariigi Presidendi otsus nr. 129, RT II, 1938, 12, 32.

²¹⁰ VRKS § 7.

²¹¹ Vt. näit. RT II 1938, 2, 9; RT II 1938, 4, 18; RT II 1938, 8, 25; RT II 1938, 9, 27 → avaldatud välisministri teadaandega kogu välislepingu tekst; RT II 1938, 11, 31, jne.

²¹² RT II 1938, 11, 30.

Eesti-Briti 1920. a. kokkulepet Eesti kodanikkude kaitse kohta välismaal²¹³, Eesti-Läti vahekohtu lepingut 22. märtsist 1920²¹⁴, mitmesuguseid viisumite kaotamise kokkuleppeid, millede kohta ei ole avaldatud RT-s ka teadaannet²¹⁵, samuti mitmesugused lepped päritolutunnistuste kohta²¹⁶, Eesti-Norra 1926. a. kokkulepe 1925. a. 29. augusti kaubandusliku kokkuleppe mõningate klauselite tõlgendamiseks²¹⁷, Eesti-Rootsi 1923.—1924. a. kokkulepe lõbusõidujahtidele soodustuste tegemiseks²¹⁸, Eesti-Läti kokkulepe passi- ja tollikontrolli vormilisuste lihtsustamiseks Riia—Tallinna liinil 15. maist 1928²¹⁹, Eesti-Rootsi 1928./1929. a. kokkulepe kodakondsuse aktide vastastikuse saatmise kohta²²⁰, mõningad mitmepoolsed kokkulepped telefonilise teenistuse korraldamiseks²²¹, Eesti-Poola 1930./1931. a. kokkulepe Haagi 1905. a. 17. juuli tsiviilprotsessi konventsiooni alusel vastastikuse kohuliku abiandmise lihtsustamiseks²²² ja Eesti-Rootsi mitmed lepped eesti liha Rootsi sisseveo korraldamiseks²²³. Eesti poolt kehtestatud kollektiivlepinguist ei ole RT-s avaldatud Kairo 1934. a. 20. märtsi Ülemaailmse postikonventsiooni ja selle lisade tekstid²²⁴ ning 1937. a. Ajaloo õpetamist käsitlev deklaratsioon²²⁵.

Kehtiva siseõiguse kohaselt ei ole välislepingu RT-s avaldamine välislepingu kehtivuse seisukohalt oluline²²⁶, küll aga on seda sääraste välislepingute avaldamine, millede kehtivus

²¹³ Vt. Piip, *op. cit.*, lk. 198.

²¹⁴ R. d. T. II, lk. 188 j.

²¹⁵ Soomega 17. V 1927, R. d. T. LXVI, lk. 411 jj.; Austriaga 21./22. III 1929, *ib.* LXXXIX, lk. 302 jj.; Saksaga 30. IV 1929, *ib.* XCIV, lk. 325 jj.; Norraga 30. VII 1930/31. I 1931, *ib.* CXIII, lk. 39 jj.

²¹⁶ Rootsiaga 2./4. IV 1930, R. d. T. CI, lk. 49 jj.; Soomega 1./12. VII 1930, *ib.* CXI, lk. 321 jj.

²¹⁷ R. d. T., XLIII, lk. 36 jj.

²¹⁸ *ib.* LXXIII, lk. 288 jj.

²¹⁹ *ib.* LXXIV, lk. 281 jj.

²²⁰ *ib.* LXXXIX, lk. 278 jj.

²²¹ Vt. *ib.* XCI, lk. 338 jj.; XCVI, lk. 117 jj.; XCVI, lk. 129 jj.; XCVII, lk. 72 jj.; XCIX, lk. 343 jj.; CI, lk. 343 jj. — kõik sõlmitud 1929. aastal.

²²² *ib.* CLIV, lk. 327 jj.

²²³ Vt. *ib.* CLIV, lk. 319 jj.; CLXIV, lk. 293 jj.; CLXXVI, lk. 193 jj.

²²⁴ RT 1935, 97, 797 on avaldatud vaid vastav kinnitamiseseadus.

²²⁵ Eesti liitus 8. märtsil 1938; tekst vt. R. d. T. CLXXXII, lk. 263 jj.

²²⁶ Riigikohtu otsus H. Hurt c. a/l. „Vendlus“, Piip, *op. cit.*, lk. 32.

on seatud sõltuvusse välislepingu enese eeskirjade kohaselt välislepingu avaldamisest. Nii näit. Eesti-Belgia kurjategijate väljaandmise konventsiooni art. 17 näeb ette, et: „Käesolev leping astub jõusse kümme päeva pärast tema avaldamist mõlema riigi seaduste eeskirjade kohaselt...“²²⁷. On selge, et säärase välislepingu mitteavaldamine tähendaks loobumist välislepingu kehtestamisest ning et antud juhul, vaatamata hilisemale ratifikatsioonikirjade vahetamisele, välislepingu avaldamist tuleb pidada välislepingu kehtivuse eelduseks²²⁸.

§ 10. Välislepingute registreerimine. Rahvasteliidu pakti art. 18, mis partikulaar-rahvusvahelise õiguse normina esineb ka välislepingute kehtestamismenetlust korraldavas normistikus, seab sisse liidu liikmete poolt sõlmitud lepingute registreerimise Rahvasteliidu sekretariaadis. Nimetatud artikli säte: „Ükski nendest lepingutest või rahvusvahelistest kohustistest ei ole sunduslik enne registreerimist“²²⁹ on saanud väga mitmesuguse tõlgenduse osaliseks²³⁰, milledest ainsana täpseks peaks pidama seisukohta, et iga Rahvasteliidu liikmete poolt sõlmitud rahvusvahelise lepingu kehtivus sõltub täiel määral lepingu registreerimisest²³¹. Sellele

²²⁷ RT 1927, 57, 68; vt. ka Eesti-Kreeka kaubandus- ja laevanduskonventsiooni muutmise kokkulepe, RT 1933, 56, 439, milles on veel lepitud kokku, et „...juhul, kui need avaldamised ei ole samaaegsed, nimetatud 15-päevane tähtaeg algab kuupäevast, mis neil kahest avaldamisest on hilisem“; Eesti-Belgia laevamõõtkirjade vastastikku tunnustamise deklaratsioon, RT 1927, 6, art. 3, milles on nimetatud ka vastavad ametlikud väljaanded „Riigi Teataja“ ja „Moniteur Belge“; Eesti-Belgia konsulaarkonventsioon, RT 1927, 64, 73, art. 31; Eesti-Ameerika Ühendriikide laevade mõõtkirjade vastastikku tunnustamise kokkulepe, RT 1927, 10; Eesti-Briti kurjategijate väljaandmise konventsioon, RT 1926, 35, 67; Eesti-Luksemburgi kauba- ja tööstusmärkide deklaratsioon, RT 1924, 6/7, 1, art. 3; Eesti-Taani kauba- ja tööstusmärkide kaitse kokkulepe, RT 1924, 6/7, 3, art. 3.

²²⁸ Vt. ka Reiff, *op. cit.*, lk. 65 j.

²²⁹ Kaasik, *op. cit.*, lk. 158.

²³⁰ Vt. lähemalt Piip, *op. cit.*, lk. 218; Kaasik, *op. cit.*, lk. 145 j.; Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 335 jj.; Hoije, *op. cit.*, lk. 325 jj.; Anzilotti, *op. cit.*, lk. 212 jj.; Hatschek, *op. cit.*, lk. 232 jj.; Verdross, *op. cit.*, lk. 85 j.; Dehousse, *L'Enregistrement des Traités*, 1929, jt.

²³¹ Kaasik, *op. cit.*, lk. 146: „Seega on registreerimine oluliseks momendiks lepingu sõlmimisel, mis temale omistab positiivse kohusliku jõu...“

vaatamata on riikide praksis Rahvasteliidu pakti rakendamisest alates asunud seisukohale, et lepingud on siiski kehtivad, sõltumata nende registreerimisest, millega nimetatud praksisest kujunenud tavaõiguslik norm on muutnud rahvusvahelise õiguse lepingulise normi pakti art. 18 täpse mõtte²³². Välislepingute registreerimine evib tänapäeval vaid seevõrra tähtsust, et Rahvasteliit koos vastavate organitega ja Rahvusvahelise Alalise Kohtuga ei arvesta ühtki liidu liikmete poolt sõlmitud registreerimata lepingu täitmise suhtes esitatud nõuet²³³.

Registreerimise kohustus kehtib kõigi välislepingute suhtes, kuigi ka siin on praksis püüdnud teha erandeid eriti sõjalisile ja rahanduslikele kokkuleppeile. Sealjuures registreeritakse vaid kehtestunud välislepinguid, mis praksist arendatakse ka Rahvasteliidu hoolet sõlmitavates kollektiivlepingutes, mis alati sisaldavad artikli vastava konventsiooni registreerimiseks selle jõustumispäeval²³⁴. Et tol ajal ei olnud veel lepingute registreerimise praksis välja kujunenud, siis sisaldavad ka mõningad vanemad Eesti välislepingud klauseleid, mis näevad ette *expressis verbis* nende registreerimise Rahvasteliidus, nagu näit. Eesti-Läti kaitseliidu lepingu art. 9: „Käesolev leping antakse teada Rahvasteliidule registreerimiseks ja avaldamiseks“²³⁵. Tänapäeval toimub välislepingute registreerimine ka välislepingus sääraste normide esinemata.

Registreerimiseks, mida teostab Rahvasteliidu peasekretär, on kohustatud lepingut sõlminud liidu liikmed saatma sekretariaadile vastava lepingu ametliku teksti. Kui mõne lepingu osalisteks on mitu liidu liiget, siis teksti saatmine ühe liikme poolt kustutab ka kõigi teiste säärase kohustuse²³⁶. Registreerimise tõendamiseks saadab peasekretär igale

²³² Vt. Verdross, *op. cit.*, lk. 86.

²³³ Vt. Piip, *op. cit.*, lk. 218; Hoijer, *op. cit.*, lk. 330 j.

²³⁴ Näit. Rahu huvides raadiolevi kasutamise rahvusvaheline konventsioon, RT 1938, 35, 301, art. 11: „Käesolev konventsioon registreeritakse Rahvasteliidu peasekretäri poolt vastavalt pakti artikli 18 eeskirjadele kuuekümnendal päeval pärast seda kui ta on kätte saanud kuuenda ratifitseerimis- või liitumisteedaande. — Konventsioon jõustub registreerimispäeval.“

²³⁵ RT 1924, 8/9, 6; vt. ka Eesti-Tšehhoslovakkia kohtuliku korralduse, vahekohtu ja lepituse konventsioon, RT 1930, 34, 210, art. 30 p. 1.

²³⁶ Vt. Fauchille, *op. cit.*, I, 3, lk. 338 j.; Hatschek, *op. cit.*, lk. 234.

lepinguosalisele vastava registreerimisakti. Eesti ei ole ise registreerinud rida välislepinguid, nagu näit. eespool-loendatud, RT-s avaldamata välislepinguid, mis registreeriti teiste lepinguosaliste poolt.

Lõpuks tuleb juhtida lähelepanu mõningaile kehtivate välislepingute normidele, mis kohustavad kõigi kehtestata- vate välislepingute tekstide teatamist, s. o. vastava teksti saatmist üldnimetatud välislepingute osalistele. Näit. Eesti- Läti-Leedu Üksmeele ja koostöö lepingu art. 6 kohaselt: „Kõrged Lepinguosalsed kohustuvad nüüdsest peale teatama teineteisele lepingute tekstid, mis üks neist on sõlminud ühe või mitme teise riigiga“²³⁷. Mõningad kurjategijate väljaand- mist korraldavad välislepingud sisaldavad samalaadilisi norme, kuid säärane teatamiskohustus käib siin vaid tule- vikus sõlmitavate kurjategijate väljaandmise lepingute kohta²³⁸.

Pärimisõigus Tsiviilseadustiku eelnõus¹.

E. Ein.

1. — Nagu üldiselt teada, anti möödunud aastal 1936. a. Tsiviilseadustiku eelnõu lõplikuks läbivaatamiseks seks ots- tarbeks moodustatud komisjonidesse, millede koosseisu kuu- lub Vabariigi Valitsuse, Riigivolikogu ning Riiginõukogu liik- meid, Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õppejõude ja tun- tuimaid tsiviliste. Komisjon, mille ülesandeks määrati eel- nõu pärimisõiguse osa läbivaatamine, on oma töö soori- tanud.

Eelmainitud komisjon ei leidnud vajaliku olevat 1936. a. eelnõus võtta ette põhilisi muudatusi; küll aga tehti mõnin- gaid parandusi üksikute instituutide paremaks tehniliseks viimistluseks, redaktsiooni lihtsustamiseks ja uute tendent- side rõhutamiseks. Nõnda siis võib eelnõu pärimisõiguse osa

²³⁷ RT 1934, 91, 736. — Samalaadilise normi sisaldab ka Eesti-Läti kaitseliidu leping, RT 1924, 8/9, 6, art. 7.

²³⁸ Eesti-Läti, RT 1923, 42, 38 ja Eesti-Leedu, RT 1923, 42, 39, kurja- tegijate väljaandmise ja kohtuliku abiandmise konventsioonide art. 19 jt.

¹ XIII Õigusteadlastepäeval Tartus 14. aprillil 1939 ettekantud referaat.

meie juristidele tutvustada kui enam-vähem küpse seadusandlikele organitele esitamiseks.

2. — Pärimisõigus moodustab kolmanda raamatu Tsiviilseadustiku eelnõus ja hõlmab praeguses seisundis 316 §-i, alates § 528-st ja lõppedes § 844-ga². Milline ruumi kokkuhoid, kui võrrelda BES oma 1215 §-ga! — See kolmas raamat on jaotatud kolme §-de arvult väga ebavõrdsesse ossa.

1. osa (§ 528—541), pealkirjaga „Üldeeskirjad“, käsitleb 1. peatükis pärandi mõistet, 2. ptk. pärandi hoidu ja 3. ptk. pärimisvõimet ja pärimiskõlbmatust.

2. osa, pealkirjaga „Pärimise alused“ (§ 560—742), sisaldab 1. peatükis üldeeskirju pärimise aluste kohta, 2. ptk. pärimist seaduse järgi, 3. ptk. pärimist testamendi järgi, 4. ptk. pärimist ja pärimisest loobumist lepingu järgi ja 5. ptk. sundosade pärimist.

3. osa, pealkirjaga „Pärimise käik“ (§ 743—844), käsitleb 1. peatükis pärandi vastuvõtmist ja pärandist loobumist, 2. ptk. pärandihagi, 3. ptk. pärija õigusi ja kohustusi, 4. ptk. kaaspärijate õiguslikke vahekordi ja 5. ptk. pärandi võõrandamist.

Mitmed suuremad peatükid on tükeldatud jagudesse ja viimased jaotistesse.

3. — **Eelnõu pärimisõiguse üldstruktuur.** Nagu see on üldiselt loomulik ja soovitav tsiviilõiguse edasiarendamisel, et ei hüljatakse sajandite vältel läbiproovitud ja veelgi elujõulisi ning sotsiaalseid funktsioone rahuldavalt täitvaid õiguslikke institute, nii ka eelnõu autorid pärimisõiguse kujundamisel on kindla hoiakuga püsima jäänud seniste kontseptsioonide juurde. Abstraheerudes detailidest võime väita, et eelnõu pärimisõigus on rajatud rooma õigusest päritud ja üldõiguse (Gemeines Recht) kaudu BES-sse üle kantud kontseptsioonidele, mis võime võtta kokku järgnevasse punktidesse.

I. Pärand on *universitas iuris*; ta on „isiku kogu vara tema tõelise või seaduslikult eeldatava surma ajal, kõigi õigustega ja kohustega, mis ei kustu isiku surmaga.“ — Pärand

² Paragraafide arvus võib lõplikus kujus tulla teatav muutus, sest mõned §-d kustutati komisjoni poolt lihtsustamise mõttes, mõned seevastu võivad juurde tulla juhul, kui talundite pärimise erinormistik tulevaste tsiviilseadustikku paigutatakse.

loetakse juriidiliseks isikuks, kuni ta läheb üle pärijatele“ (§ 528).

II. Pärandaja varalised õigused ja kohused lähevad pärijale üle universaalse suksessiooni alusel, seega siis mitte üksikute õiguste ja kohuste kaupa ja mitte eri õiguslikkude aktidega igaühe jaoks neist eraldi, vaid tervikuna või terviku matemaatilise murdosana ja ühel hoobil, *uno ictu*, kui võrra seadus singulaarse normiga või pärandaja oma tahtevaldusega pole tervikust mõningaid õigussuhteid eraldanud legaatile näol (§ 765 jj.).

III. Pärand ei lähe tema avanemisega pärijaile üle mitte automaatselt pärandaja surma momendiga ehk nn. *saisine* alusel, vaid pärimisele kutsutu tahte tagajärjel, mida olude kohaselt võidakse järeldada ka konkludentsetest talitustest (*pro herede gestio*) ja seaduses ettenähtud juhtudel ka vaikimisest (§ 743 jj.).

IV. Pärandi vastuvõtmisega astub pärija pärandaja õigustesse ja kohustustesse, kui võrra need seaduse singulaarsete sätete põhjal surmaga ei kustu. Seega toimub pärandi ja pärija vara liitumine üheks varaliseks positsiooniks. Säärase liitumisega pärandaja õigused muutuvad pärija õigusteks ja pärandaja kohustused muutuvad pärija kohustusteks; õigusvahekorrad aga, milledes pärandaja ja pärija olid vastamisi kohustatud ja õigustatud poolteks — üldreegli järgi kustuvad (§ 765 jj.).

V. Eelmises (IV) punktis mainitud liitumine toob endaga võlavahekordades kaasa järgmist.

a) Pärandaja kreditorid muutuvad pärija kreditorideks ehk, teiste sõnadega, pärija muutub pärandaja kreditoride ees võlgnikuks. Järelikult, kui pärandina kaasa tulnud võlakohustuste summa ületab pärandina ületulnud varaliste õiguste väärtuse (*hereditas damnosa*), vastutab pärija isegi *seltra vires hereditarias* oma senise ja tulevase varaga. Säärasel juhul võivad kahju kannatada pärija ise kui ka tema isiklikud kreditorid, sest pärija varast võib-olla ei piisa enam kõikide kreditoride rahuldamiseks.

b) Samal — liitumise — põhjusel võivad aga kahju kannatada ka pärandaja kreditorid, sest nende kõrvale tekivad nüüd konkurentidena pärija senised ja tulevased kreditorid, kes koos pärandaja võlausaldajatega on õigustatud rahuldust saama vastuvõetud pärandist. Nende kahe konsekventsi tera-

vuse mahendamiseks on ette nähtud soodustused, ja nimelt a) pärijale nn. inventuuri soodustus, millega pärija võib vabaneda vastutusest pärandaja võlgade eest üle pärandi aktiva, ja b) pärandaja kreditoridele nn. eraldamise soodustus, millega nad võivad nõuda päranditombu eraldamist pärija varast eesõigustatud rahulduse saamiseks oma võlanõudmistele. Mis puutub pärija kreditoride huvide kaitseks, siis on see neile antud juhtudeks, kui pärija *in fraudem creditorum* ei taha vastu võtta *hereditas lucrativa*'t (§ 754), kuid neil pole õigust keelata pärijale vastu võtmast võlgadega ülekoormatud pärandit.

VI. Pärimise seaduslikeks alusteks (§ 542 jj.), s. t. alusteks, mis kindlaks määravad isiku või isikud, kes pärandit on õigustatud saama, on 1) pärandaja, kas ühekülgne (testament) või kahekülgne (pärijaks nimetamise leping) tahteavaldus, selle puudumisel või kehtimatusel või kuivõrra temaga pole pärandi kohta korraldusi tehtud 2) seadus. Konkureerimise korral kahe tahteavalduse viisi vahel on tugevam leping; mittekonkureerimise korral võivad mõlemad kõrvuti püsida. Pärandaja tahteavalduse kitsendusega tunneb aga eelnõu nn. *sundosa* (§ 730 jj.), s. t. pärandaja lähematele omastele varutud *murdos*a, mille üle pärandaja ilma seaduses loendatud põhjusteta vabalt korraldusi surma puhuks ei või teha.

Mis puutub surma puhuks tehtavatesse korraldustesse, siis tunnustab eelnõu pärandaja laia ja kaugeleulatuvat tahteautonoomiat. Pärandaja võib määrata ühe või mitu pärijat, ta võib ilma pärijat nimetamata üksikuid varaosi legaatiidena määrata, ta võib pärijale määrata asepärija või järelpärija, ta võib oma vara määrata mitte (teatavaile isikuile) kasusaamiseks, vaid teatava eesmärgi teenimiseks, jne.

VII. Kõik eelõeldu kehtib üldiselt ka nende juhtumite jaoks, kus mitte üks, vaid mitu isikut pärijaiks saavad. Nad astuvad pärandaja õigustesse *murdos*ades, kuivõrra need õigused on jaotatavad; ka kohustused lähevad üle *murdos*ades, muutudes seega osalisteks võlakohustusteks. Nad võivad pärandit ühiselt ning realselt jaotamatult kasutada; nad võivad aga ka, kui teisiti pole kokku lepitud või kui pärandaja pole teisiti määranud, jagamist nõuda.

4. — **Hinnang.** Selline on skemaatiliselt esitatud eelnõu pärimisõiguse üldstruktuur. Sellest nähtub, et eelnõu autorid on pidanud ka tuleviku jaoks elujõulisteks Justinianuse-

aegses rooma õiguses väljakujunenud ja läbi üldõiguse meie maale tunginud ning vajalikkude modifikatsioonidega BES-s fikseeritud pärimisõiguse põhimõtted. Me teame küll, et peaaegu kõiki neid põhimõtteid on rünnatud nii natsionaalset, sotsialistlikust kui ka puhtasjalikust otstarbekohasuse seisukohast nii meil kui mujal. Kuigi võime ühineda nii mõnegi asjaliku kriitilise seisukohaga ja põhjendatult soovida pärimisõiguse reformi *ab imis*, puuduvad siiski veel viimisteldud ja läbiproovitud positiivsed eeskujud, mida täie usaldusega oleks võinud eelnõu valmistamisel rakendusele võtta. Kuid peame meeles, et rünnakud rooma pärimisõiguse vastu ei ole mitte täna alustatud, vaid neid on sajandeid enne meidki üritatud, ometigi püsib ta graniitsambana edasi, ja vististi sel lihtsal põhjusel, et ta küllaldasel määral täidab oma sotsiaalset funktsiooni.

Kuigi üldiselt tuleb tähendada, et Tsiviilseadustiku pärimisõiguse osa on jäänud BES põhimõtete alusele, selgub eelnõu sätete detailsemal vaatlemisel, et võrreldes BES-ga on siiski ette võetud rida uuendusi, mida me järgnevalt registreerime.

5. — Partikularismi asendamine ühtlase õigusega. Õiguse partikularism tsiviilõiguse alal on BES kehtivuse piirkonnas kõige suurem just pärimisõiguses. Eelnõu kaotab mitmesuguste linna- ja maaõiguste kireva pildi ja asendab nad ühtlase õigusega üle kogu riigiterritooriumi. Vaevalt leidub kedagi, kes tahaks kaitseda praegust eraõiguse killustamist ja teoreetiliselt mõeldavale põhjendusele — õiguspoliitilisele konservatiivsusele ja rahva harjumusele kehtivate normidega võime vastu seada rea kaaluvaid argumente õiguse ühtlustamise kasuks. Ühtlase õiguse kujundamine kogu riigiterritooriumil asuvale rahvale vastab rahvuse arengu ühele tendentsile: seesmisele ühtlustumisele. Nagu kaovad keelemurded ja nende asemele astub ühtlane kirjakeel, mis kaasa aitab meie rahva üksikute osade lähenemisele, nii ka ühtlane õigus soodustab õiguslikku liiklemist nende vahel. Teiseks õiguse ühtlustamine vastab meie riigi poliitilisele postulaadile — võrdsusele: kõikide kodanikkude jaoks ühtlane õigus! Suuremat tähtsust omab aga ühtlustamine selles, et ta hõlbustab riigis kehtivate normide kiiremat tundmaõppimist ja ühtlase kohtupraktika tekkimist. Mis puutub harjumusse kehtiva õigusega, siis ka see argument ei ole käesoleval korral

suure kaaluga, sest kehtiva pärimisõiguse juurdumist rahvasse võiks teataval määral möönda linnade elanikkonna suhtes; suurema osa suhtes meie rahvast ja nimelt maaelanikkude suhtes ei saa aga seda möönda, sest pärast talurahva eraõiguse kaotamist pole BES „Landrechtide“ sätted veel kuigi populaarseks saanud.

Pärimisõiguse ühtlustamine on võimaldanud eelnõus tunduval määral ruumilist kokkuhoidu teostada. Peamised muutused, mis johtuvad partikulaarsete õiguste kaotamisest, toimuvad abikaasade seadusjärgses pärimisõiguses ja testamendite vormis.

Järgnevalt vaatleme tähtsamaid uuendusi eelnõu süsteemi järjekorras.

6. — Pärimine seaduse järgi. Eelnõu põhimõtteline uudsus võrreldes BES-ga väljendub ses osas kahes suunas: 1) vallaslaps ja vallasisa on teatavatel juhtudel saanud pärimisõiguslikeks, 2) sugulastest seadusjärgsete pärijate ring on piiratud.

a) Mis puutub vallaslapsesse, siis teatavasti BES järgi ta pärib ainult oma ema või selle sugulaste järel ja vastupidi. Eelnõu lubab selle kõrval pärimisõiguse ka isa järel ja vastupidi. § 546: „Isa pärandit pärib vallaslaps ja ta alanejad ainult siis, kui laps on isa poolt seaduslikus korras tunnustamisega või kohtuotsusega omandanud isa suhtes abielulise lapse õigused ja kohused. Samadel tingimustel pärib isa oma vallaslapse ja selle alanejate pärandit.“

b) Sugulastest seadusjärgsete pärijate järjekorrad on rajatud nn. tüvikondade süsteemile, nagu see väljendust on leidnud Saksa BGB-s. Neid järjekordi on neli. I järjekorras pärivad pärandaja alanejad sugulased, II järjekorras — pärandaja vanemad ja nende alanejad, III järjekorras — vanavanemad ja nende alanejad, IV järjekorras vanavanemate vanemad ja nende alanejad ja sellega lõpeb sugulaste seadusjärgne pärimine. Mõeldamises märgime, et IV järjekorras on mõned kõrvalkaldumised tüvikonna süsteemi järjekindlast rakendamisest (vt. § 549—554).

Tüvikonna süsteemi tarvituselevõtt eelnõus on põhjendatud selle süsteemi suurema lihtsusega võrreldes BES-s leiduvaga. Ometigi on sellega koos toimunud mõned sisulised muutused. Näit. II järjekorras, kui lasteta pärandaja mõle-

mad vanemad on elus, siis pärandaja õed-vennad ei päri, kuna aga BES järgi nad alati konkureerivad pärandaja vanematega; teiseks võivad nüüd pärandaja täisvendade ja -õdedega koos pärida ka poolvennad ja -õed, olgugi poolel määral (vt. § 550 II ja III lõige). Põhimõtteliseks uuenduseks on see, et eelnõu järgi sugulastest seadusjärgsete pärijate ring on piiratud, sest pärimine lõpeb vanavanemate vanematega või nende alanejatega, kuid viimased püsivad mitte igal juhul, vaid 1) ainult siis, kui ühtegi vanavanemate vanemat pole elus ja 2) mitte kõik alanejad ei päri, kes oma vanema puudumisel tüvikonna põhimõtte järgi pärijaks oleksid, vaid kõigist alanejaist ainult see, kes on pärandajale sugulusastme järgi kõige lähemal (vt. § 553). BES järgi sugulaste seadusjärgne pärimine polnud üldse piiratud.

c) Üleelanud abikaasa pärimisõiguses on tulnud paratamatult muudatusi teha juba sel lihtsal põhjusel, et partikularismi asemele on ühtlus loodud. Ta konkureerib alati pärandaja sugulastega teatavas mürdosas, mis laste kõrval on vähemalt üks neljandik pärandist, II järjekorra pärijate kõrval pool, III järjekorra kõrval pool ja kui mõni vanavanemaist on surnud, siis ka selle osa, IV järjekorra seadusjärgsed pärijad eraldab ta hoopis, pärides terve pärandi. Peale pärandi mürdosa saab abikaasa II ja III järjekorra pärijate kõrval seadusliku eellegaadina koduse sisseseadu (§ 555—557).

7. — Pärimine testamendi järgi. Surma puhuks tehtavate korralduste osas on suuremaid muudatusi tehtud testamendis. Testamentide, eriti nende vormi reguleerimise suhtes on eelnõu loonud senise partikularismi ja ebamäärasuse asemele ühtlased ja kindlad vorminõuded. Testamenti võib testaatori valiku järgi teha nii notari kaasabil (avalik testament) kui ka koduselt. Avalikuks testamendiks loetakse nii notari juures vastava korra ja nõuete kohaselt koostatud ja aktiraamatusse kantud kui ka koduselt koostatud ja kinnises ümbrikus notarile hoiule antud testamente (§ 567 jj.). Korralise koduse testamendi välise vormi nõueteks on kirjalisus ja vähemalt kahe tunnistaja juuresolek. Tunnistajaid ei nõuta, kui tekst on algusest lõpuni kirjutatud testaatori oma käega (§ 577—582). BES privilegeeritud testamentide asemel tunneb eelnõu nn. erakorralist testamenti, „kui erakorralised olud, nagu lähedane surmahädaoht, liiklemise sul-

gemine, taud või sõjategevus võtavad pärandajalt võimaluse muus vormis testamenti teha.“ Säärase testamendi tegemine toimub suulise avalduse näol kahele tunnistajale, kes avaldise kirja panevad ja üriku kohtule resp. ohvitserile või laevakaptenile edasi annavad. Säärane testament kaotab kehivuse, kui tema tegemise ajast möödub üks kuu ja testaator on veel elus (§ 582—585).

Testamendi sisu reguleerimisel on mainimisväärt eeskätt „pärija“ ja „legataari“ mõistete määratlemine pisut erinevalt BES-st. BES teatavasti määratleb pärijat säärase pärandi saajana, kellele on testamendis määratud kas kogu pärand või murdosa sellest, või kui mõni konkreetne osa (asi, õigus), siis tituleerituna sõnaga „pärija“. Legataari määratleb BES säärase pärandist osasaajana, kellele pole jäetud mitte kogu pärandit või mõnd murdosa sellest, vaid konkreetseid esemeid või õigusi ilma „pärijaks“ tituleerimata (vt. BES art. 1702, 2135). Eelnõu püüab painduvamaks teha pärija ja legataari eristamist ja säärane püüd on täiesti õigustatud, sest testaatorid sageli ei anna endile küllaldaselt aru, missugused erinevad juriidilised tagajärjed võivad johtuda sellest, kas ta on kellelegi pärandanud murdosa oma varandusest või määranud temale ühe konkreetse asja, mis on väärtuslikum kui matemaatiline murdosa. Selles mõttes on tähelepanuväärt eelnõu § 633: „Kui pärandaja on testamendis kellelegi määranud mitte kogu oma vara ega murdosa sellest, vaid mingisuguse muu varalise kasu, siis tuleb lugeda seda kasu legaadiks ja kasu saaja legataariks, olgu siis, et testamendi mõtte kohaselt tuleb kasu saajat lugeda pärijaks.“ Tõsi küll, eelnõu ei anna ses küsimuses mingisuguseid objektiivseid pidemeid selle kohta, millal võiks „mõtte kohaselt“ säärase kasu saajat lugeda pärijaks, kuid kohtul on võimalik siin § 633 peituvat algust edasi arendada. Näit. kui pärandaja, kelle vara koosneb talundist, väärtusega kr. 15 000, linnamajast, väärtusega kr. 25 000, ja pangahoiusest kr. 500 ning korterisisustusest 500 kr. väärtuses, ja kui ta määrab testamendis järgmiselt: A saab talundi, B saab maja ja C saab ta „pärijaks“, siis C saab sularaha ja korterisiseseadu, väärtusega kokku kr. 1000.—, kuid eelnõu järgi testamendi mõtte kohaselt on ka A ja B pärijad, ja järelikult, kui testaatoril oli ka võlgu, siis vastutavad ka nemad pärandaja võlgade eest proportsio-

naalselt selle osaga, millise nendele jäetud objektid moodustavad võrreldes kogupärandi väärtusega.

Testamendi sisu osas tuleb veel ära tähistada järelpärija instituudi otstarbekohast korrastamist BES-le tuntud fideikomissi asemel. Muidu võimaldab eelnõu testatoril mitte väiksemal määral kui BES oma varanduse saatust määrata. Vastastikused testamendid on küll ainult abikaasade vahel lubatud (§ 691).

8. — Tahteavalduste kitsendused. Sundosa. Eelnõus on loobutud pärandaja tahte kitsendamisest päritud varade võõrandamatuse näol ja selle asemel on sisse seatud rooma õigusest tuntud sundpärijate sundosade instituut. „Sundpärijateks on need pärandaja järelejäänud alanejad, vanemad ja abikaasa, kes pärimisele on kutsutud seaduse järgi. Sundosaks on pool vastava pärija seadusejärgsest pärandiosast“ (§ 731). Neid isikuid ei saa nende sundosast ilma jätta, muidu kui ainult seaduses taksatiivselt loendatud põhjusil, mis osalt on erinevad sundpärijate erikategooriate jaoks (alanejate kohta § 736, ülenejate kohta § 737 ja abikaasade kohta § 738). Ilmajätmine peab olema olema korralduse tegemise ajal ja korralduses väljendatud (§ 739). Sundosast ilmajätmine tõestamata või põhjuseta annab pärijale õiguse testamendis selle korralduse tühistamist hageda, millega tema õigust on rikutud (§ 741).

9. — Pärandi vastuvõtmise osas pole mainimisväärt muudatusi. Küll on aga pärandist loobumise küsimuses tähelepanuväärt uuendus sisse toodud *actio Pauliana* laiendamise näol. Eelnõu § 754 ütleb: „Kui pärimisele kutsutud isik, kes oma usaldajaid ei ole rahuldanud, loobub pärandist selle eesmärgiga, et see jääks tema usaldajatele kättesaamatuks, siis võivad need või konkursivalitsus loobumise vastu vaidlust tõsta kuue kuu jooksul loobumisest arvates, kui nende nõuded ei ole tagatud. Kui nende vaidlus rahuldatakse, siis kuulub pärand vastuvõtmisele pärandi eraldamise kohta käivate eeskirjade järgi. Ülejääk pärast õigustatud isikute rahuldamist pärandi eraldamise korras läheb eeskätt pärija usaldajatele ja sellest ülejääk langeb pärijatele, kes loobuja asemel on kutsutud pärimisele.“ Selle normiga on lahendatud jaatavalt meie kohtutegeluses vaidluse all olev küsimus, kas pärija kreditorid võivad *actio Pauliana* (nagu see väljendust leidnud 1916. a. seaduses võlgniku poolt kreditoride kah-

juks tehtud toimingute tühistamise kohta) analoogilise raken-
duse teel rahuldust saada, kui võlgnik nende kiuste ei võta
vastu pärandit, millest nad rahuldust võiksid saada.

Pärija vastutuses pärandi võlgade eest on kaotatud BES
art. 2656 tuntud soodustus heausklikule pärijale: eelnõu
§ 771-st, mille järgi pärija, kui temale üleläänud pärandist
pärandivõlgade katteks ei jätku, peab usaldajaid rahuldama
ka omast varast, on ainult üks erand: inventuuriõigusega
vastuvõtmine.

10. — Kaaspärijad ja pärandi jagamine. Kaaspärijate
õigustes ja kohustes pärandi kaaskasutamises ei sisalda eel-
nõu olulisi uuendusi. Küll on aga rida uuendusi tehtud
pärandi jagamise reguleerimisel, milledest mainime täht-
samaid.

Eeskätt märgime mõned jagamise kitsendused. § 806¹
järgi „kui pärand on sedavõrd väike, et selle jagamisel ei
oleks võimalik pärandaja alaealisi lapsi ülal pidada, siis
on pärandaja üleelanud abikaasal õigus pärandit jagamatult
valitseda ja kasutada kasutusvalduse eeskirjade järgi hoole-
kandekohtu järelevalvel“. Edasi, jagamise väljasulgemise või-
malus eratahteavalduse põhjal on eelnõus kindlaks määra-
tud kindla aja peale, ja nimelt kaaspärijate-vahelise kokku-
leppega ülimalt kümneks aastaks (§ 807) ja pärandaja tahte-
avalduse põhjal ülimalt kolmekümneks aastaks, arvates
pärandi avanemisest (§ 808).

Rida olulisi uuendusi sisaldab aga eelnõu jagamisel tekki-
vate õiguste ja kohuste suhtes. Erandina üldreeglist, mille
järgi pärandaja võlakohustused lähevad pärijatele nende
pärandiosade suurusele vastavalt (§ 787), seob § 816 II 1.
teatavad võlad kindla isikuga: „Kui pärija saab jagamisel
pärandieseme, mis panditud pärandijätja võlgade tagami-
seks, siis lähevad temale üle ka vastavad võlad.“ Kinnisvara
jagamise korral ainult kahe pärija vahel on eelnõus (§ 819)
tehtud üldreeglik senine linnade õigusnorm (BES § 2725).
Suurim muudatus pärandijagamise alal on toimunud aga
põllumajanduslike kinnisvarade suhtes. Siin
on lähtunud vajadusest vältida talundi ülevõlastamist ja tükel-
damist, mis võiks leida ja tänapäev leiabki sageli aset, kui
see pärija, kellele talund jagamisel ainuomandiks määratakse,
peab talundi turuhinna väärtusele vastavalt väljamaksed
rahas sooritama kaaspärijaile. Selle vajaduse rahuldamiseks

eelnõu § 821 järgi hinnatakse jagamisele tulev talund ühes põllumajandusliku inventariga madalamalt tema turuhinnast (nimelt keskmise puhassaagiväärtuse järgi viimase viie aasta jooksul, korrutades seda väärtust $16^{2/3}$ -ga; kui niimoodi ei ole võimalik hinda kindlaks määrata, siis loetakse see hind võrdseks kolme neljandiku turuhinnaga). „Kui pärandaja ise pole määranud kes tema pärijatest peab saama põllumajandusliku kinnisvara ühes inventariga ja kui kaaspärijad ise selle kohta kokku ei lepi, siis määrab kohus pärandi jagamisel kinnisvara ühes inventariga selle pärijatest, kes isiklikult põllupidamiseks on kohasem, kui aga seesugust ei leidu, siis selle, kes kaaspärijatele nende osad kohe või kõige rutiini vältijaks maksab, või kui neid on mitu, siis sellele, kellel on rohkem lapsi, ja kui seesugust ei leidu, siis vanemale neist. Ühesugustel tingimustel on eesõigus sellel pärijal, kelle enese või kelle abikaasa omandis ei ole põllumajanduslikku kinnisvara“ (§ 822). Edasi näeb eelnõu ette kohtu poolt väljamaksmise kohustuse ajatamise võimaluse mitte üle kümne aasta hüpoteegilisel kindlustamisel (§ 823) ja rahalise osa täiendamist, kui pärija, kes jagamisel talundi sai alla turuhinna, ta tervelt või osalt ära müüb enne kümne aasta möödumist (§ 824)³.

Olulisi muudatusi on ette võetud juurdearvamise (*collatio*) kohustuses. Eeskätt tuleb mainida, et juurdearvamisele kuulub, kuivõrra pärandaja ei ole määranud teisiti, ka „alaneja hariduse ja elukutseks ettevalmistamise peale tehtud kulud, kuivõrd nad ületavad pärandaja jõukusele vastava määra“ (§ 831 p. 2, vrd. BES art 2758). Hindamist pärandi jagamise juures on leidnud ka laste töö vanemate majapidamisel: „Täisealised lapsed, kes oma vanemaid ühes majapidamises on toetanud tööga või sissetulekutega, võivad vanemate pärandi jagamisel nõuda selle eest õiglast tasu, olgu siis et nad on sellest tasust sõnaselgelt loobunud“ (§ 835).

Lõpuks tuleb veel märkida mõnd parandust pärandi võõrandamise alalt. Kõigepealt säärane võõrandamine võib eelnõu järgi toimuda vaid notariaalkorras (§ 836). Tei-

³ Pärast eelnõu läbivaatamist on asjast huvitatud ringidest soovi avaldatud talundite pärimist reguleerida üksikasjalisemalt. Nendele soovidele vastavalt ongi Kohtuministeeriumi juures teotsev komisjon välja töötanud Talundite pärimise seaduse kavandi, mis esitatakse Vab. Valitsusele koos Tsiiviilseadustiku eelnõuga.

seks, ka pärandi ostja kannab vastutust pärandi usaldajate ja legataaride ees ostulepingu sõlmimisest peale, olenemata sellest, et pärija vastutus kestab edasi (§ 841).

12. — Kokkuvõte. Eeltoodud Tsiviilseadustiku eelnõu pärimisõiguse ülevaate põhjal võime teha järgmise kokkuvõtte. Pärimisõiguse kontseptsioon ja tema üldstruktuur on jäänud samaks, mis ta oli BES-s. Muutused pärimisõiguse üksikutes instituutides on tingitud ühest küljest otstarbekohasuse ja lihtsustamise, teisest küljest õigluse (näit. vallaslaste pärimisõigus isa järgi) ja sotsiaalse vajaduse (näit. talundite tükeldamise raskendamise ja ülekoormamise vältimine) vajadustest. Kõigil neil põhjusil tuleb pidada Tsiviilseadustiku eelnõu pärimisõigust rahuldavaks ja kõlvuliseks seadusena kehtima panemiseks.

Arutlused.

Simuleeritud õigustoimingutest.

I. Tjutrumov.

Õigustoimingu kehtivuseks on vajalik vastav tahteavaldus, s. t. poolte tahte ja avalduse vahel peab olema kokkukõla. Kui aga pooled on kavatsenud sõlmida üht toimingut, kuid annavad sellele teise kuju, nii et sõlmitud toiming ei väljenda poolte tõelist tahet, vaid on n. ö. näiline, siis selliseid toiminguid nimetatakse simuleeritud toiminguteks. Siin näiline toiming kui poolte tõelisele tahtele mittevastav ei saa olla kehtiv, küll aga võib olla kehtiv varjatud toiming, mis on kaetud teise toiminguga, mis aga vastab kontrahentide tõelisele tahtele. Tingimuseks on siin muidugi see, et see varjatud õigustoiming ise poleks seadusvastane.

Ka BES järgi pole tahteavaldusel, mis tehtud vaid näiliselt, juriidilisi tagajärgi, kui sellega pole kolmandaid isikuid petetud¹. Viimasel juhtumil, kuigi tahteavaldus iseenesest ei tekita juriidilisi tagajärgi, on kolmandal isikul, keda tahte-

¹ BES § 2951.

avaldusega on petetud, õigus nõuda kahjude heastamist, kui mitte ta ise pole milleski süüdi².

Seega ka BES järgi³ toiming, mida tõeliselt sooviti, kuid mis on varjatud teise toiminguga, on kehtiv tingimusel, et sellega ei petetaks kolmandaid isikuid või üldse sellega ei toimuks midagi seadusvastast. Näiliselt sõlmitud toiming aga jääb vaid seevõrra jõusse, kui võrra see on vajalik varjatud toimingu kehtivuse säilitamiseks.

Sääraste toimingute näitena võib tuua pandikohustuse loomise isiku kasuks, kes tegelikult polegi kreditor, kuid kes ainult teeb blankopealdise kohustusele selleks, et anda kohustuse väljajale võimalust seda kohustust käibelega lasta ja seega kasutada kolmandate isikute krediiti. Et see tegu on täiesti seaduslik — taotleb ta ju lubatud eesmärki — saada laenuks teatavat rahasummat —, siis ongi siin kehtiv see õigustoiming, mida kontrahendid soovisid⁴.

Niisiis simuleeritud toiminguid tuleb käsitleda reeglite kohaselt, mis kehtivad selle lepingu kohta, mida lepinglased tõeliselt sõlmida soovisid. Sageli sõlmitakse siin ka fraudatoorseid lepinguid (BES § 2952), kusjuures, nagu ütleb Sinaiski⁵, kahjuks BES ei pühenda sellele küsimusele küllaldaselt tähelepanu, nagu seda teeb moodne õigus. On ju siin BES jäänud truuks rooma õiguse doktriinile.

Et tihti notariaalaktiga koos sõlmitakse ka suuline kokkulepe poolte vahel, siis kerkib küsimus, kas saab viimast tõendada tunnistajate öeldiste abil, sest TKS § 410 järgi ei saa vastavas korras ja tõestatud akte ümber lükata tunnistajate öeldistega. Kuid ühest küljest siin, nagu on seletanud *ex-Vene Senat*⁶, on tunnistajate seletused täiesti lubatud nende sündmuste ja asjaolude selgitamiseks, mis eelnesid kirjaliku lepingu sõlmimisele ja mis kaasas käisid selle lepingu väljaandmise ja sooritamise. Sellega ei tohi aga kaasas käia selliste dokumentide sisu

² Erdmann, System I, lk. 192.

³ BES § 2952.

⁴ Zwingmann, V, nr. 753; *Ex-Vene Senati otsus* 1901 nr. 45.

⁵ Sinaiski, Osnovõ graždanskago prava, I, § 10.

⁶ *Ex-Vene Senati otsused* 1916, nr. 9; 1902, nr. 66; 1896, nr. 63, jt.

ümlberlökkamine. Teisest küljest TKS § 410 rakendamisel tuleb meil kehtiva õiguse puhul silmas pidada ka BES § 2952, 2993, 2994 (1912. a. redaktsioonis), 3532, 3572, 3605, 3850 sätteid⁷, kusjuures tunnistajate ülekuulamine suulise kokkuleppe tõendamiseks ei tohi olla vastuolus TKS § 410 mõttega, sest neid tunnistajaid kuulatakse üle vaid suulise kokkuleppe olemasolu kohta ja asi puudutab fidutsiaarlepingut⁸. *Ex-Vene* Senat on korduvalt seletanud, et toimingu simulaatsiooni tõendamiseks tunnistajate ülekuulamine üldiselt pole TKS § 410 ja 1819 mõtte rikkumine, vaatamata sellele, kas lugeda seda toimingut koduseks või vastavas korras sõlmitud kirjalikuks aktiks⁹.

Juriidilises kirjanduses aga on väljendatud arvamust, et see säte üldse pole rakendatav formaalsete aktide kohta.

Ja on ju õige, et tuleb vahet teha vormi kui toimingu olemuse ja vormi kui lisavahendi vahel, mis toimingut tugedab. Nii pole kinnistusaktides vorm veel akti olemus, sest siin on meil tegemist vaid akti kinnistusmenetluse viisiga, millel on iseseisev juriidiline tähendus. Seepärast juba *Muromtsev* tähendas õieti¹⁰, et vaidlus simuleeritud ja fiktiivsete toimingute vastu on võimalik ka kinnistusaktide puhul. Kohtu ülesanne seisab alati selles, et avastada ja fikseerida toimingu tõelist mõtet. Ja kui ühe toimingu vormis on olemas varjul teine toiming, siis tuleb avastada see viimane ja teda hinnata vastavalt ta sisule. Ka BES järgi, nagu öeldud, toiming, mida tegelikult sooviti sõlmida, kuid mis on kaetud teise toiminguga, osutub kehtivaks, kui sellega mitte ei püüta petta kõrvalisi isikuid või üldse sellega ei toimu midagi seadusvastast. Näiliselt sõlmitud toiming aga säilitab jõu vaid seevõrra, kuivõrra see on vajalik varjatud toimingu kehtivuseks¹¹.

⁷ TKS § 1819 (1889. a. seaduse redaktsioonis).

⁸ BES § 2952.

⁹ Vt. *Ex-Vene* Senati resolutsioon 1896. a. nr. 1254 Sieverti asjas; 1908. a. nr. 7985 Dimensteini asjas jt.

¹⁰ *S. Muromtsev*, Simulirovannõja sdelki kassatelno nedvižimõh imenij, i. „Juriditšeski Vestnik“ 1880, nr. 5, lk. 158—159.

¹¹ BES § 2952.

Mis puutub üldse juriidilise toimingu vormi, siis on vajalik, et toiming isikutevahelise suhete korraldajana avalduks ka väliselt, et ta võtaks kindla kuju, kusjuures seadus sageli määrab, et tahteavaldus peab toimuma teatavas kindlas, seaduses endas ettenähtud vormis. Kuid üldiselt vormi valik on jäetud pooltele, nad võivad suvaliselt võtta vormi, mis rohkem vastab nende soovidele. Toimingu vorm võib olla nii suuline kui ka kirjalik, kas tunnistajate või isegi riigivõimu organite osavõtul. Tõeliselt pole ju tähtis see, missuguses vormis tavaliselt toiming sõlmitakse, vaid see, missuguses vormis ta peab antud korral olema sõlmitud. Seepärast ongi niisugune vorm lubatav kõikide seesuguste toimingute jaoks, millede kohta seadus ei püsita keerulisemat vormi. Nii ka BES järgi pole õigustoimingute vormi kohta antud erilisi sätteid, välja arvatud seaduses otseselt tähendatud juhtumid, ja toimingute vormi valik on lepinglaste vabast suvast¹². Lepingut sõlmivad pooled võivad teda sõlmida nii notariaalselt kui ka koduses korras, teha seda kas suuliselt või koostada leping kirjalikus vormis¹³. Ja olgu tähendatud, et sellest üldsättest pole tehtud erandeid isegi kinnisvarade kohta sõlmitavate aktide jaoks. Seega kokkuvõttes võib väita, et lepinglaste vahel notariaalakti kõrval sõlmitud suuline kokkulepe kinnisvara kohta on täielikult kehtiv¹⁴.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas õpetaja, kes on omal palvel vabastatud teenistusest, on õigustatud kolme kuu jooksul rahatasu saama?

Vastus: eitav.

Õppejõudude teenistuse seaduse (RT 1931, 51) § 58 järgi avalikkude õppeasutiste ja õigustega erakoolide õppejõud, kes vabastatakse teenistusest parandamatu haiguse pärast, saab rahatasu, välja arvatud lisa- ja asetäitendite tasu, kolme kuu kestel pärast

¹² BES § 2993.

¹³ BES § 2994.

¹⁴ BES § 2952.

vabastamist ja võib tarvitada sama aja kestel teenistuskorterit. Seega õpetajal, kes on omal palvel teenistusest vabastatud, puudub õigus eeltähendatud rahatasu saamiseks.

(RkhA toim. nr. 433 II — 1938.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Kas võib Administratiiv-sissenõudmise seaduse § 9 alusel koostatud maksuvõla nõudelehe põhjal kinnistada maksuvõlglaste kinnisvarale kohtuliku hüpoteegi?

TKS § 1846, BES § 1412 ja Not.-sead. § 341 põhjal toimub kohtulikkude hüpoteekide sissekandmine kinnisvarale seadusjõulise kohtuotsuse põhjal, milleks esitatakse kinnistusjaoskonnale täiteleht ühes notariaalselt tõestatud ära kirjaga, kuid nagu see juba on seletatud Vene Senati TKD otsusega 1892. a. nr. 108, ei tule sel juhul Not.-sead. § 361 eeskirjad rakendusele, mille järgi algaktid ja -dokumendid, millede põhjal toimub kinnistamine, lisatakse kinnistusraamatu juurde, vaid täiteleht tuleb sissenõudjale pärast hüpoteegi sissekandmist anda tagasi, kuna kinnistusraamatusse jäetakse sellest tõestatud ära kiri.

Administratiivkorras sissenõudmine toimub Administratiiv-sissenõudmise seaduse eeskirjade kohaselt sama seaduse § 1 loendatud riigi- ja omavalitsuse-maksude suhtes. Selle seaduse § 9 näeb ette kirjaliku nõudelehe, mille põhjal sissenõudmist teostatakse, kusjuures selles märgitakse, kelle poolt, kellele ja mis aja eest maks on määratud, selle seaduslik alus administratiiv-korras sissenõudmiseks, maksumäär ja kuhu tuleb maksta sissenõutud summa, samuti viivitusprotsent ja lisatasu, kui neid võetakse, ja märkus, et maksuvõlglane ei ole vabatahtlikult õiendanud oma võlga määratud tähtajaks. Nagu nähtub Administratiiv-sissenõudmise seaduse § 17, 18 ja 19 eeskirjadest, toimetab vastav ametnik talle antud nõudelehe põhjal võlgniku kinnisvarast sissenõudmist üldiselt samuti nagu see toimub seadusjõulise kohtuotsuse täitmisel täitelehe põhjal (TKS § 1845—1864), teiste sõnadega, ametiasutise nõudeleht (Adm.-sissenõudmise seaduse § 9) on sel juhul niisama jõuline kui täiteleht tsiviilkohtu otsuse täitmisel. Vastavalt sellele (TKS § 9) tuleb ametiasutistele anda TKS § 1846 ja BES § 1412 ettenähtud õigus, s. t. paulda, et sissenõutav võlg kantaks võlgniku kinnisvarale kohtuliku hüpoteegi, milleks tuleb esitada nõudekiri ühes tõestatud ära kirjaga kinnistusjaoskonnale analoogiliselt sellega, kuidas esitatakse tsiviilkohtu seadusjõulise kohtuotsuse põhjal hüpoteegi sissekandmisel kohtu poolt välja antud täiteleht.

(RkhT toim. nr. 254 — R, 1938.)

T. G.

Vastutav toimetaja: **R. Räägo.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Käsikirjad olgu selgesti loetavad; eriti soovitav on masinakiri. — Korrektuuri-des on lubatud ainult trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Toimetus jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelisele korrektuurile. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, mis soov tuleb märkida käsikirjale. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud töögete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartu, Lai tän. 34.

1939. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

20. aastat.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal,
H. Kadari, J. Kleesment, A.-T. Kliimann, E. Maddi-
soo, A. Mägi, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots.

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadus-
andluse ülevaade, kohtute tegelus; eriti rõhutatakse
Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1936.—1938. a.
otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigus-
teaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad
kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Tellimishind: 8 krooni aastas, üksiknumber 85 s.

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud
(1920.—1938. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 111.50. Üksikaasta-
käike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. —
kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja
1924. a. à kr. 4; 1925. — 1928. a. à kr. 4.50; 1929. — 1935. a. à kr. 7,
1936.—1938. a. — à kr. 8.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kõnetunnid sealsamas
iga kolmap. ja reede, kell 12—13.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

K. Mattieseni trükikoda o.-ü., Tartu, 1939.

Ilmus 17 juunil 1939.

Hind 85 senti